

Lapsilähtöisyyttä etsimässä kunnallisessa päiväkodissa

Tuulikki Rajala

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapset ja nuoret
Sosionomi (AMK)

KEMI 2013

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijä:	Tuulikki Rajala
Opinnäytetyön nimi:	Lapsilähtöisyyttä etsimässä kunnallisessa päiväkodissa Kohtaavatko lapsilähtöisyys ja päiväkodin arki?
Sivuja (joista liitesivuja):	45 (1)
Päiväys:	2.12.2013
Opinnäytetyön ohjaajat:	Susanna Helavirta ja Seija Järvi
Opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena on jäsentää ja selventää lapsilähtöisyyttä käsitteenä ja miten lapsilähtöisyys ilmenee päiväkotityössä. Työssä tarkastellaan myös päiväkodin toimintaympäristön ja vuorovaikutuksen merkitystä lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Tarkoituksena on tuottaa kuvaus lapsilähtöisyyden taustasta lyhyesti ja teoriasta tiivistetysti sekä realistinen ja informatiivinen kuvaus päiväkodin arjesta. Työ toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineisto koottiin kirjallisten lähteiden lisäksi päiväkodissa toteutetuilla kuuden varhaiskasvattajan yksilohaastatteluilla ja niitä tukemassa olivat työharjoitteluni aikana tekemäni havainnot sekä keskustelut varhaiskasvattajien kanssa. Kerätyn aineiston pohjalta voidaan todeta, että lapsilähtöisyys ymmärretään suhteellisen kapeasti. Käsite rinnastettiin käytännössä lähinnä yksilöllisyyteen. Lapsilähtöisyyden johdonmukainen toteuttaminen päiväkodin arjessa vaatii tulosten perusteella käsitteen laajempaa tiedostamista ja ymmärtämistä kasvattajilta. Teeman liikkeellepaneva voima voisi olla lapsilähtöisyyden sisältäminen yhtenä arvona päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lisäksi lapsilähtöisyyden merkitystä, sisältöä ja käytäntöjä voitaisiin käydä läpi yhteisesti palavereissa ja päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa, jotta se tulisi tutuksi myös vanhemmille, kasvatuskumppaneille. Päiväkodin toimintaympäristössä korostuivat läheisyys, intiimiys ja kodinomaisuus. Lisäksi varhaiskasvattajien painottama keskinäinen ammatillinen luottamus ja avoimuus näkyivät päiväkodin vuorovaikutuksessa johdonmukaisuutena sekä toimintojen suunnitelmallisuutena ja selkeytenä. Varhaiskasvattajat eivät vetäydy lasten parista vaan vuorovaikutuksessa korostuu huolenpidon ja turvallisuuden rakentaminen ja ylläpitäminen päiväkodin arjessa. Keskeinen johtopäätös on, että päiväkodin toiminnassa on lapsilähtöisiä elementtejä. Varhaiskasvattajien käsitykset lapsilähtöisyydestä kumpusivat lähinnä käytännön päiväkotityön arjesta, eikä esimerkiksi koulutuksen yhteydessä käsitellystä teoriasta tai opista. Näkemykset päiväkotihoidon lapsilähtöisyydestä nivoutuivat ajatukseen pienen päiväkodin paremmista mahdollisuuksista yksilölliseen ja samalla laadukkaaseen päivähoidon.	
Avainsanat: lapsilähtöisyys, yksilöllisyys, varhaiskasvattaja, päiväkotitoimintaympäristö, vuorovaikutus	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme:	Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services
Author:	Tuulikki Rajala
Thesis title:	In the search of child-centeredness in a municipal day care centre Do child-centeredness and the daily routine of the day care centre meet?
Pages (of which appendixes):	45 (1)
Date:	2.12.2013
Thesis instructors:	Susanna Helavirta and Seija Järvi
Main objective of this Bachelor's thesis is to analyse and clarify child-centeredness as a concept and to find out how child-centeredness is being carried out in daily day care work. Also importance of child-centered operational environment and interaction in the day care centre is studied in this thesis. The purpose is to produce short and compact description of the background of child-centeredness and theory together with a realistic and informative description of day care work. The thesis was carried out as a qualitative study. In addition to theoretical literature material was collected through six individual interviews with the early childhood educators supported with observations and discussions with the early childhood educators during the day care centre internship. On the basis of the collected material it can be stated that the understanding of the child-centeredness was relatively narrow. In practice the concept was seen similar to individuality. According to the thesis outcome a consistent realization of child-centeredness in the routine of day care demands wider awareness and understanding of the concept from the early childhood educators. The driving force for the theme could be to include the concept of child-centeredness as a value in the day care centre education plan. Also the meaning, contents and practices of child-centeredness could be discussed through in joint meetings and in day care centre educational plan in order to make it familiar also to parents, the educational partners. Closeness, intimacy and homeliness was emphasised in the operational environment of the day care centre. Also mutual professional trust and openness was emphasised by the early childhood educators, which was visible through consistent interaction and also planning and clarity in functions. The early childhood educators did not withdraw themselves from the children but the building and maintaining of care and safety was being emphasised in the routine of the day care. The main conclusion of the thesis is that there are elements of child-centeredness in the municipal day care centre. The early childhood educators' perceptions of child-centeredness were mainly produced by daily day care work and not for example from theory or studies related to professional education. The views of child-centeredness in day care were associated with the idea of a small day care centre and better opportunities for individual and high-quality day care.	
Keywords: child-centeredness, individuality, early childhood educator, day care centre, operational environment, interaction	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LAPSILÄHTÖISYYDEN TAUSTAA	7
2.1 Aikuislähtöisyydestä lapsilähtöisyyteen	8
2.2 Lait ja asiakirjat lapsilähtöisyyden taustalla	9
3 LAPSILÄHTÖISEN VARHAISKASVATUKSEN JÄLJILLÄ	11
3.1 Lapsen kohtaamista.....	11
3.2 Lapsen yksilöllisyyden kunnioittamista.....	12
3.3 Lapsen yhteisöllisyyden tukemista	13
3.4 Varhaiskasvattajan olemuksesta.....	14
3.5 Toimintaympäristön merkitys lapsilähtöisyydessä	15
3.6 Vuorovaikutuksen ja leikin merkitys lapsilähtöisessä arjessa	16
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	18
4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	18
4.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu	19
4.3 Tutkimusaineiston analyysi ja tutkimuksen luotettavuus	21
5 TUTKIMUSTULOSTEN ANALYSOINTI	23
5.1 Kasvattajien näkemyksiä lapsilähtöisyydestä	23
5.2 Kasvattajien näkemyksiä päiväkotihoidon lapsilähtöisyydestä	25
5.3 Toimintaympäristön merkitys lapsilähtöisyyteen päiväkodissa.....	27
5.4 Vuorovaikutuksen merkitys lapsilähtöisyyteen päiväkodissa.....	29
5.5 Kehittämisehdotuksia lapsilähtöisyyteen.....	32
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	34
7 POHDINTA	40
LÄHTEET.....	43
LIITE.....	45

1 JOHDANTO

Lapsen sielu ei ole tyhjä astia, johon iän mukana kertyy enemmän ja enemmän kunnes aikuisena ihminen on täynnä jotakin. Hän on aikuisena varmasti täynnä tietoa ja taitoa, mutta lapsuus ei ole vain tiedon, taidon ja ymmärryksen puutetta, vaan pursuavien voimien täyteyttä. Se tuo kasvattajalle valtavan haasteen: miten ohjata näitä voimia, miten auttaa niitä muotoutumaan iän ja ajan vaatimalla tavalla, sopusoinnussa yksilöllisyyden kanssa. (Riskä 1996, 29.) Lapsuus on erityisen ainutlaatuista aikaa siinä mielessä, että kaikki kokemukset ja elämykset niin hyvässä kuin pahassa jättävät pysyvän muistijäljen lapsen mieleen. Aikuisena ei ehkä muista tarkkaan tiettyjä tapahtumia, mutta ne vaikuttavat varmasti alitajunnassa ja muokkaavat sekä vaikuttavat osaltaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja kykyyn elää tasapainoista, onnellista elämää.

Päivähoidon varhaiskasvatuksella on näkemykseni mukaan suuri merkitys muun muassa lapsen itsetunnon rakentumisella. Yksilöllinen varhaiskasvatus antaa tilaa lapsen persoonalle kasvaa ja kehittyä lapsen omista lähtökohdista. Lapsilähtöisyys nähdään tärkeänä osana päivähoitoa, vaikka Kallialan mukaan yleisesti hyväksytyä lapsilähtöisyyden periaatetta ei ole helppo noudattaa käytännössä. Lapsilähtöisyydestä onkin tullut fraasi, jonka merkitys ei ole selvä käytännön työntekijöille. Jokainen päivähoidon kentällä työskentelevä tietää, että päiväkodin kasvatustoimintaa on asianmukaista kuvata lapsilähtöiseksi riippumatta siitä, miten todellisuudessa toimitaan. (Kalliala 2008, 19, 22.)

Lapsiin ja nuoriin liittyvien opintojen, kunnallisen päiväkodin työharjoittelun sekä päiväkotiin liittyvän työkokemuksen kautta kiinnostuin lapsilähtöisyydestä käsitteenä ja halusin jäsentää sekä selventää termiä itselleni. Lisäksi halusin tutkia, miten lapsilähtöisyys toteutuu käytännön päiväkotityössä. Koin myös tärkeänä selvittää sitä, miten päiväkodissa työskentelevät varhaiskasvattajat ymmärtävät lapsilähtöisyyden käsitteen ja toteutuuko se arjen työssä. Kaikissa työyhteisössä on merkittävää myös hyvä toimintaympäristö ja vuorovaikutus jonka toimivuutta halusin myös tarkastella lapsilähtöisyyden näkökulmasta.

Etenen opinnäytetyössäni teoriasta päiväkodin käytännön tarkasteluun. Teoriaosuudessa syvennyn ensin lapsilähtöisyyden taustaan ja määrittelyyn. Sen jälkeen kerron tarkem-

min tämän laadullisen tutkimuksen toteuttamisesta ja tutkittavan päiväkodin toiminta-ajatuksista sekä arvoista, jonka kautta pääsemme tarkastelemaan lapsilähtöisyyden toteutumista päiväkodissa. Johtopäätöksissä pyrin nitomaan yhteen teoriaa ja käytäntöä sekä päättelemään päiväkodin lapsilähtöisyyden toteutumisesta.

2 LAPSILÄHTÖISYYDEN TAUSTAA

Aivan 1980-luvun lopussa alkoi ilmestyä tutkimuksia, joissa päiväkotien käytäntöjä arviointiin ja kehitettiin siten, että lasten aktiivisuudelle jäisi enemmän tilaa. *Voisiko jotain olla toisin lasten päivähoidossa?* –projekti alkoi vuonna 1987. Projektin alettua mikään ei ollut entisensä. Projekti tuli kuin tilauksesta pedagogisen alennustilan ja hämmennyksen uuvuttaman päiväkodin tarpeisiin. Tästä alkoi myös lapsikeskeisen pikkulapsipedagogiikan ominaislaadun uudelleen hakeminen ja määrittelemineen. Määrittelyprosessi tuotti myös uuden käsitteen – lapsilähtöisyyden. (Niiranen & Kinos 2001, 72, 84.)

”Lapsikeskeisyyden renessanssin” alku konkretisoitui eräisiin päiväkotikokeiluihin 1990-luvulla. Kokeilupäiväkodeissa alettiin toimia ”toisin”. Päiväjärjestys muutettiin joustavammaksi, tuokioiden sijasta alettiin suunnitella lasten koko toimintaympäristöä ja lasten aloitteita pyrittiin kuuntelemaan ja ottamaan huomioon. Merkittävin muutos tapahtui aikuisten käsityksissä. Kokeilun aikana aikuiset oivalsivat, että lapset eivät opi vain aikuisen suunnittelemalla ja ohjaamalla tuokiolla, vaan kaikessa toiminnassa myös toisiltaan. Monessa 1990-luvun loppupuolen hankkeessa päiväkotien uusi toimintakulttuuri määritellään ”lapsikeskeiseksi” tai ”lapsilähtöiseksi”. (Niiranen & Kinos 2001, 73 - 74, 75.)

Tämän hetken osittaisesta epämääräisyydestä huolimatta lapsilähtöisyys ulottaa juurensa syvälle kasvatuksen historiaan, esimerkiksi Fröbelin pedagogisiin ajatuksiin. 1900-luvun alun progressiivisen pedagogiikan kolme toisiinsa kietoutunutta linjaa heijastuivat niin ikään lapsilähtöiseen varhaiskasvatukseen. Aktiivisuuspedagogit korostivat lapsen omatoimisuutta ja aktiivisuutta. Vapauspedagogit vaativat ennen kaikkea lapsen kunnioittamista ja laajaa toiminnan vapautta. Sosiaalipedagogit painottivat kasvatuksen sosiaalista näkökulmaa. Vakiintuneet vaihtoehtopedagogiikat, kuten montessori-, steiner- ja Reggio Emilia –pedagogiikka, ovat puolestaan lähihistorian keskeisiä vaikuttajia. Lapsilähtöisessä kasvatuksessa voidaankin havaita vaikutteita useista eri vaihtoehtopedagogiikoista. Viimeisimpiä innoittajia ovat olleet kasvatopsykologisen koulukunnan konstruktivistiset näkemykset ja lapsuuden sosiologiaksi kutsuttu tutkimussuuntaus. (Kinos 2001, 6-7.)

2.1 Aikuislähtöisyydestä lapsilähtöisyyteen

Suomalaisen varhaiskasvatuksen historialliset juuret ovat fröbeliläisessä lastentarhatraditiossa ja –pedagogiikassa, jossa arvostettiin aikuisten ohjaaman didaktisen toiminnan ohella myös aikuisten ja lasten rinnakkain työskentelyä työtehtävissä sekä lasten itseohjautuvia luovia leikkejä. 1970-luvulla tämä traditio alkoi vähitellen murentua ja seuraavaa paria vuosikymmentä voidaan pitää behavioristisen didaktiikan värityksenä aikakautena, jota leimasivat aikuisjohtoisuus ja valtakunnallisesti ohjattu koulun oppiainejakoa jäljittelevä opetus- ja toimintatuokiokeskeinen toiminta sekä pedagogiikasta keskustelemisen vähäisyys. (Turja 2012, 43.)

Perinteisesti sekä koulu- että päivähoitotoiminta on järjestetty siten, että ammattilainen suunnittelee toiminnan. Aikuinen motivoi ja antaa virikkeitä lapsille sekä opettaa lapsia. Lopuksi arvioidaan lasten työtä aikuisen asettamien kriteereiden pohjalta. Oleellista on, että lapset toimivat aikuisten odottamalla tavalla. Tässä näkemyksessä aikuisen opettaessa tai kasvattaessaan lasta aikuisen oppi siirtyy lapseen. Aikuinen käsitetään aktiivisena, tietyt tavoitteet toteuttavana ja lapsi passiivisena tiedon vastaanottajana. (Kinos 2001, 23.)

Pedagoginen ote varhaiskasvatuksessa on kuitenkin vähitellen vahvistunut ja samalla myös lapsi-aikuinen -valtasuhde on ollut muutospaineissa: lapsia halutaan nyt pitää aktiivisina ja aloitteellisina toimijoina, jotka rankentavat omaa ymmärrystään vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristönsä kanssa. 1990-luvulla yleistyneeseen lapsikeskeisyys- ja lapsilähtöisyyspuheeseen liittyy pyrkimys ottaa huomioon jokaisen lapsen yksilöllisyys. (Turja 2012, 43.)

Käytännössä lapsikeskeisyys tai –lähtöisyys ymmärretään kuitenkin vaihtelevasti. Lapsilähtöisen toiminnan pintapuolista toteuttamista kuvastaa se, että pedagogisesta toiminnasta on monissa päiväkodeissa muodostunut pitkälle kahtia jakautunutta. Vapaan leikin maailmassa lapset saavat – fröbeliläiseen tapaan – toimia itseohjautuvasti. Aikuiset puolestaan eivät monesti pidä tärkeänä osallistua siihen itse, vaikka lapset voisivat sitä tarvita ja halutakin. Muuta toimintaa hallitsevat pitkälti aikuiset. Lasten vaikutusmahdollisuudet siinä ovat rajalliset: he saavat ehkä yhteisissä kokoontumisissa ehdottaa leikkejä ja lauluja, tai aikuiset voivat vaivihkaa ”napata lapsilta ideoita” oman suunnittelunsa pohjaksi. (Turja 2012, 45.)

Joka tapauksessa toimintatapojen muuttuminen on hidasta. (Niiranen & Kinos 2001, 74) Käytäntöjen muuttaminen edellyttääkin aina muutoksia kasvattajien pedagogisen toiminnan syvärakenteissa: kasvattajien tulee pyrkiä ymmärtämään oman toimintansa taustalla vaikuttavia uskomuksia ja perusteita sekä arvioida niitä uuden teoreettisen kasvatustiedon valossa. Tarkastelemalla toimintaa osallisuussilmälasiin läpi henkilökunta alkaa tunnistamaan arjesta sellaisia tapahtumia, jotka liittyvät lasten osallisuuteen sekä aikuisten ja lasten merkitysmailmojen kohtaamiseen. (Turja 2012, 53.)

2.2 Lait ja asiakirjat lapsilähtöisyyden taustalla

Laki lasten päivähoitosta (L 19.1.1973/36) määrittelee sen, miten Suomen kunnissa tulee päivähoitoa toteuttaa. Laki määrittelee edelleen, että päivähoiton tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoiton tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Edistäessään lapsen kehitystä päivähoiton tulee tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen. Päivähoitolain lapsilähtöisyys kiteytyy mielestäni lapsen yksilöllisen ja kokonaisvaltaisen kasvatuksen huomioimiseen päivähoitossa, joka tukee yksilön kehitystä, kasvua ja oppimista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on valtakunnallisesti varhaiskasvatusta ohjaava asiakirja. Siitä käytetään myös lyhennettä vasu. Vasu pohjautuu valtakunnallisiin linjauksiin ja tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa, ohjata sisällöllistä kehittämistä ja luoda osaltaan edellytyksiä varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi. Varhaiskasvatusta ohjataan sekä valtakunnallisilla että kunnan omilla asiakirjoilla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7-8.)

Lapsen vasu tehdään kaikille päivähoiton piirissä oleville lapsille. Lapsen vasun tulee kertoa enemmän lapsesta kuin häneen kohdistetusta tuen tarpeesta. Lapsen vasun tavoitteena on ennen kaikkea ohjata ja kehittää kasvattajien pedagogista työtä ja ammatillisuutta. Lapsen vasu perustuu osallistuvaan arviointiin, jossa lapsi, vanhemmat ja kasvatustajayhteisö ovat yhteistyössä lapsen kehityksen ja kasvun tukemisessa. (Kaskela &

Kronqvist 2007, 13 - 14.) Ajattelen, että lapsen vasu on paras mahdollinen lähde ja työkalu lapsilähtöiseen ja yksilölliseen hyvinvoinnin, hoidon, kasvatuksen ja kehityksen tukemiseen sekä lapsen erityistarpeiden huomioon ottamiseen päivähoitossa.

Valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvopohja on Lapsen oikeuksien sopimus (LOS), joka on yleisesti hyväksytty käsitys siitä, mitä oikeuksia kaikilla lapsilla pitäisi olla ”ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen tai syntyperään” katsomatta (LOS 2. artikla). (Kaskela & Kronqvist 2007, 10.)

Päivähoitoa määrittää myös lastensuojelulaki. (Lastentarhanopettajaliitto 2003, 14). Vuonna 2008 uudistettu lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin. Mielestäni äänen antaminen lapselle ja oikeus saada tietoa häntä itseään koskevissa asioissa on lapsilähtöinen menetelmä lastensuojeluasioissa.

3 LAPSILÄHTÖISEN VARHAISKASVATUKSEN JÄLJILLÄ

Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Varhaiskasvatuksen keskeinen toteuttaja on perheen ohella päivähoitojärjestelmä. Tänä päivänä päivähoitossa olevien lasten osuus ja hoidossa oloaika ovat kasvaneet huomattavasti. Nykyään ollaan yksimielisiä siitä, että opimme elämämme ensimmäisten viiden vuoden aikana enemmän kuin minään muuna ajaltaan vastaavana jaksona elämämme aikana. Näin ollen ei voida pitää merkityksettömänä sitä, miten lastemme ensimmäiset elinvuodet rakentuvat. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 1998, 3.)

Lapsilähtöinen varhaiskasvatus tarkastelee varhaiskasvatusta lapsen kautta lapsen kasvuprosessina. Lapsen todellisen oppimisen ja oivaltamisen – ei ulkoa oppimisen – ehto on oma tutkiminen ja kokeilu. Lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen keskeisenä näkökulmana onkin ottaa lapsi aikaisempaa paremmin huomioon oman minuutensa ja tietämyksensä aktiivisena luoja. Lapsilähtöisyyttä luonnehtii voimakas usko lasten kykyihin ja potentiaaliin. Jokainen lapsi luo oman tiensä kehittyä yhdessä muiden lasten ja aikuisten kanssa. Lapsikeskeisyys voidaan ymmärtää ääripäitä, aikuiskeskeisyys – lapsikeskeisyys – lapsilähtöisyys, yhdistävänä ajattelutapana, joka hyödyntää sekä aikuis- että lapsilähtöisiä elementtejä. (Kinos 2001, 30, 34, 38.)

3.1 Lapsen kohtaamista

Lapsi kasvaa ja kehittyy tunnesuhteiden varassa. Konkreettisesti kasvattaja ja lapsi kohtaavat erilaisissa leikin, ulkoilun, ruokailun, unille menon ja unilta heräämisen, pukeutumisen, lukemisen, sylissä olon ja ulkoilun tilanteissa. Kasvatustilanteissa elettyjen ja koettujen ajatusten, kokemusten, tunteiden ja tarinoiden välittämiseksi lapsi tarvitsee aikuisten vuoropuhelua. Lapsi tarvitsee päivittäisten kokemustensa ja tarinoidensa jakamista. Tämä toteutuu parhaiten keskustelussa, jossa yhdistyvät ammattikasvattajien asiantuntemus ja vanhempien oman lapsensa tuntemus ja tietämys. (Kaskela & Kekkonen 2006, 24.)

Ihanteellinen ympäristö kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta on ryhmä, jossa kaikki kasvattajat ovat läsnä koko ajan lasten toiminnassa. He eivät keskustele keskenään vaan ovat jakaneet toiminta-alueet keskenään ja osallistuvat lasten mukana kaikkeen toimintaan, myös lasten vapaavalintaiseen puuhasteluun. He eivät kuitenkaan puutu liikaa lasten tekemisiin ja kunnioittavat lasten omia valintoja. Kasvattajat ovat koko ajan tietoisia siitä, mitä ryhmässä tapahtuu ja mitä kukin lapsi kulloinkin tekee. Kasvattaja kuulee ja kuuntelee lasta herkällä korvalla, osaa ohjata tarvittaessa lapsen toimintaa ja houkuttaa mukaan vaativiinkin tehtäviin. Hän kehuu ja kannustaa lasta sekä puhuu rauhallisella äänellä käyttäen ilmaisuja, joita lapsi ymmärtää. (Koivunen 2009, 123.)

Sensitiiviset aikuiset ovat yksi laadukkaan varhaiskasvatuksen välttämättömistä ehdoista. Kun aikuinen on kerran syvästi herkistynyt kohtaamaan lapsen ja kun on kerran päästänyt lapset lähelleen, ei heitä voi sysätä kauemmaksi ilman, että ammatti-identiteetin ytimestä murtuu jotakin korvaamatonta. Myös oikeaan osuva aktivointi ja oikein mitoitettu autonomia vaativat aikuiselta herkkyyttä. Lasten sanattomien ja sanallisten viestin ymmärtäminen on edellytys sille, että aikuinen osaa improvisoida ja jatkaa siitä, mihin lapsi on jo kiinnittynyt (Kalliala 2008, 262 - 263.)

3.2 Lapsen yksilöllisyyden kunnioittamista

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää painottaa lapsuuden itseisarvoista luonnetta, vaalia lapsuutta ja ohjata lasta ihmisenä kasvamisessa. Henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämässä keskeistä on, että jokaisen lapsen yksilöllisyyttä kunnioitetaan. Kasvatuskumppanuudella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Tämä edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toistensa kunnioittamista. Vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu sekä oman lapsen tuntemus. Henkilöstöllä on koulutuksensa antama ammatillinen tieto ja osaaminen sekä vastuu kasvatuskumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön edellytysten luomisesta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 13, 31.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle yhteistyössä vanhempien kanssa ja suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Yksittäisen lapsen varhaiskasvatus perustuu henkilöstön ja vanhempien yhdessä hoi-

tosuhteen alussa laatimaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jonka tavoitteena on lapsen yksilöllisyyden ja vanhempien näkemysten huomioon ottaminen. Suunnitelman perusteella koko henkilöstö voi toimia johdonmukaisesti ja lapsen yksilölliset tarpeet tiedostaen. Suunnitelmassa otetaan huomioon lapsen kokemukset, tämän hetken tarpeet ja tulevaisuuden näkymät, lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja lapsen yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet. Lapsi voi myös itse osallistua vasun laatimiseen ja arviointiin vanhempien ja henkilöstön yhdessä sopimalla tavalla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32 - 33.)

Varhaiskasvatusta luonnehtivien dokumenttien välittämä kuva on harmoninen. Ristiriidat syntyvät ihanteiden ja käytännön välisistä jännitteistä. (Kalliala 2008, 29). Lasten dokumentoituja varhaiskasvatussuunnitelmia käytetään vain harvoin lapsiryhmän toiminnan suunnitteluun. Muiltakin osin niiden käyttö on hyvin vähäistä. Lasten vasujen käytön vähyyttä selitetään ajan puutteella ja lapsiryhmien koolla. Kun lapsen perheessä tai kehityksessä ei ole mitään 'erityistä', jää lomakkeen merkitys kuitenkin epämääräiseksi. Se ei tarjoa erityistä työvälinettä päiväkodin arjen kasvatustyölle. Vaikuttaa myös siltä, että lasten kirjatut varhaiskasvatussuunnitelmat kiinnittyvät vain löyhästi päiväkodissa tapahtuvaan kasvatustyöhön. Lapsen vasut näyttävät tarjoavan tilan perhetyön kaltaiselle kasvatustyöskeskustelulle ja lapsen kehityksen seurannalle sekä samalla välineen varhaiselle puuttumiselle. (Alasuutari 2001, 186 - 188.)

3.3 Lapsen yhteisöllisyyden tukemista

Lapsen yksilölliseksi perusoikeudeksi voidaan päivähoitokasvatuksessa määrittää se, että hän saa ainutlaatuisista ominaisuuksistaan ja tarpeistaan yksilöllisen kasvatuksen, joka palvelee hänen kehitystään ja mahdollisuuksiaan läpi elämän. Hyvä päivähoitokasvatus voi onnistua vain hyvän yhteisöllisyyden turvin. Lapsen yksilöllisyyden ja persoonallisuuden kehittymisen tarkastelussa sekä kasvatustieteen menetelmien kehittämisessä ja käytännöissä yksilökeskeisen ja yhteisöä korostavan näkemyksen tulee entistä tiiviimmin yhdistyä toisiaan tukevaksi kokonaisuudeksi. (Kaipio 2000, 94 - 95.)

Kun lapsi aloittaa päivähoitossa, hänelle tulee kodin lisäksi toinen yhteisö, johon hänen pitäisi pystyä turvallisesti liittymään. Yhteisöön liittyminen, toisten huomioiminen ja huomioon ottaminen sekä omien halujen ja tarpeiden säätelyn oppiminen ovat tärkeitä

taitoja. Niiden oppiminen voi tapahtua vain vuorovaikutuksessa ensin omien vanhempien ja sitten toisten aikuisten kanssa. Samalla lapsi oppii kuinka yhteisössä toimitaan. (Mikkola & Nivalainen 2009, 15, 19.)

Yhteenkuuluvuus rakentuu yhteisen tekemisen ja yhdessä olon kautta. Aikuisten ja lasten mutkaton yhdessä toimiminen näyttää kuitenkin olevan vaikeaa –ainakin aikuisille. Päiväkoti ei ole muusta yhteiskunnasta irrallinen saareke. Epäröivä kasvatuskulttuuri epäselvine aikuisrooleineen koskettaa myös ammattikasvattajia. Aikuisen ja lapsen suhde on liikkeessä koko länsimaisessa kulttuurissa. Tätä muutosta kuvataan monin tavoin: kysytään, katoaako kasvatusta, pohditaan sukupolvisopimuksen purkamista ja kaverivanhemmuutta. ”Curling-vanhemmat” pyrkivät säästämään lapsensa pienimmältäkin pettymykseltä. Vanhempien selkeään auktoriteettiasemaan perustuva kasvatusta on historiaa. Päiväkotien aikuisten on puolestaan ratkaistava käytännössä, mihin pyrkiä. Konkreettisia esimerkkejä hyvistä käytännöistä on niukahkosti: puhe lapsilähtöisyydestä ja moni ammatillisesta tiimityöstä eivät ylety päiväkodin arkeen asti. (Kalliala 2008, 38 - 39.)

3.4 Varhaiskasvattajan olemuksesta

Varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara on ammattitaitoinen henkilöstö. Laadukkaan varhaiskasvatuksen kannalta on olennaista, että koko kasvatusyhteisöllä ja jokaisella yksittäisellä kasvattajalla on vahva ammatillinen osaaminen ja tietoisuus. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Kasvatushenkilöstön koulutus ja työkokemus antavat vankan pohjan päivähoidon kasvatustyölle. Jokainen kasvattaja on kuitenkin erilainen ja kasvatustapaan vaikuttavat lukuisat eri tekijät, kuten kasvattajan persoonalliset ominaisuudet (mm temperamentti), tietotaito (mm vuorovaikutustaidot), työkokemus, omat lapsuudenkokemukset (millaisen kasvatuksen kasvattaja on itse saanut ja millaisia kokemuksia hänellä on omasta lapsuudestaan), asenteet, oma ihmiskuva ja kasvatuskäsitykset. Kukaan kasvattaja ei ole ”täysin oppinut” eikä voi sellaiseksi tulla. Tullakseen hyväksi työntekijäksi ihmisen on myös opittava uutta, arvioitava omaa toimintatapaansa ja kyettävä muuttamaan toimintaansa tarvittaessa. Varhaiskasvatuksen tieteellinen tutkimus on lisääntynyt viime vuosien aikana. Alan kirjallisuutta julkaistaan ja tieto lapsen kehityksestä lisääntyy. Työntekijän on siis pidettävä tietonsa ja kasvatustaitonsa ajan tasalla sekä opittava käyttä-

mään uusia työvälineitä ja toimintatapoja. Työntekijän on oltava kiinnostunut työstään ja halukas oppimaan. (Koivunen 2009, 119, 147.)

Varhaiskasvatus vaatii erityislaatuista osaamista, eikä kaikkien aikuisten ole helppo lähestyä lasta, saati löytää leikkimielisyyttä itsestään. Päiväkodin aikuiset ovat oman kulttuurinsa kasvatteja, monessa mielessä tavallisia suomalaisia aikuisia, joiden ei aina ole helppoa mennä ja päästä lähelle lasta. Aikuisen ja lapsen välisen suhteen vaikeus, on suuri haaste kaikkialla, missä aikuiset ja lapset kohtaavat. Päiväkodissa haaste on joka-päiväinen ja kouriintuntuva. Asiaan on otettava kantaa päivittäin. (Kalliala 2008, 259.)

3.5 Toimintaympäristön merkitys lapsilähtöisyydessä

Varhaiskasvatusympäristö muodostuu fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuudesta. Varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat rakennetut tilat, lähiympäristö sekä toiminnallisesti eri tilanteisiin liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt sekä erilaiset materiaalit ja välineet. Oppimiseen innostava monipuolinen ja joustava ympäristö herättää lapsissa mielenkiintoa, kokeilunhalua ja uteliaisuutta ja kannustaa lasta toimimaan ja ilmaisemaan itseään. Ympäristö tuo myös lasten ja kasvattajien yhteiseen toimintaan erilaisia tiedollisia, taidollisia ja kokemuksellisia aineksia. Varhaiskasvatusympäristön ilmapiirin tulee olla myönteinen. Ympäristön tulee olla turvallinen ja ottaa huomioon lasten terveyteen ja muuhun hyvinvointiin liittyvät tekijät. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17 - 18.)

Fyysinen toimintaympäristö koostuu niistä konkreettisista ja rakenteellisista tekijöistä siinä ympäristössä, jossa lapsi on päivähoitossa. Siihen kuuluvat päivähoitopaikkarakennus ja piha-alue. Nykyisin on olemassa paljon päiväkodeiksi muutettuja tiloja, jotka eivät kaikilta osin vastaa lapsiryhmän tarpeita. Näihin rakenteellisiin tekijöihin eivät kasvattajat usein voi vaikuttaa, vaikka niillä onkin suuri merkitys lasten hyvinvoinnille ja myös käyttäytymiselle. (Koivunen 2009, 179 - 180.)

Psyykkisellä toimintaympäristöllä tarkoitetaan tilassa ja tilanteissa olevaa ilmapiiriä tai tunneilmastoa. Lapselle suotuisan psyykkisen toimintaympäristön luomisessa kasvattaja on avainasemassa. Kasvattajan oma asenne ja tapa toimia ovat keskeisiä. Kasvattajan käyttäytyminen, olemus, vuorovaikutustaidot, tapa puhua, äänensävy ja persoonalliset

ominaisuudet ovat tärkeitä elementtejä psyykkiselle toimintaympäristölle. Psykkinen toimintaympäristö sisältää lapsen oikeuden olla turvassa. Kasvattajan tehtävä on myös antaa turvaa turvattomille lapsille ja huolehtia, että ympäristössä ei ole lapselle pelkoja aiheuttavia tekijöitä. (Koivunen 2009, 182 - 183.)

Sosiaalista toimintaympäristöä voidaan kuvata ryhmän sisäisellä toiminnalla, ryhmän dynamiikalla, tilassa olevien ihmisten välisillä suhteilla ja vuorovaikutuksella. Päivähoidon sosiaaliseen toimintaympäristöön sisältyy kaikki, mitä lapset ja kasvattajat tekevät hoitopäivän aikana sisällä ja ulkona. Lasten hoitoontulo- ja kotiinlähtötilanteissa myös lapsen tuoja ja hakijat ovat osa sosiaalista ympäristöä. (Koivunen 2009, 183.)

3.6 Vuorovaikutuksen ja leikin merkitys lapsilähtöisessä arjessa

Palveluorganisaatiossa kuten lasten päivähoidossa vuorovaikutuksella on erityisen tärkeä merkitys perustehtävän toteuttamisessa. Työyhteisön jäsenet muuntavat yhteisön perustehtävästä johdetut työn tavoitteet erilaisiksi teoiksi ja toiminnaksi nimenomaan vuorovaikutuksen kautta. Olennaista on pyrkiä välittämään itsestään ja havainnoistaan luotettavaa tietoa, jotta muut voisivat tehdä oikeita päätelmiä ja valintoja omassa toiminnassaan ja omassa viestinnässään. Tähän liittyy myös se, että pyrimme puhumaan konkreettisesti ja sellaisilla käsitteillä, joita kaikki ymmärtävät. Tällöin minimoimme sen mahdollisuuden, että meidät ymmärrettäisiin väärin. (Uusitalo 2000, 52, 56.)

Aikuisten ja lasten vuorovaikutus sävyttää päiväkodin kaikkea toimintaa. Päivittäinen kanssakäyminen värjää kaiken iloisin ja lämpimin, apein ja kylmin tai mitäänsanomattoman neutraalein sävyin. Aikuiset ovat avainasemassa huolimatta siitä, että myös lapset vaikuttavat sekä yksilöinä että vertaisryhmänä päiväkodin ilmapiiriin. Lasta kunnioittavan ja kuuntelevan ilmapiirin aistii erehtymättä, samoin välinpitämättömän ja kohtaamattoman yleissävyn. Myös aikuisten keskinäinen kanssakäyminen sujuu päiväkodissa, jossa on hyvä henki. (Kalliala 2008, 11.)

Vuorovaikutus voi olla sanallista tai sanatonta. Jos sanallinen ja sanaton viesti ovat ristiriidassa keskenään, sanatonta viestiä uskotaan. Vuorovaikutuksessa lapsen kanssa katsekontakti on tärkeä. Kasvattajan tulee kyykistyä lapsen tasolle niin, että silmät ovat samalla tasolla, jolloin katsekontaktin merkitys korostuu. Tämä on tärkeää erityisesti

silloin, kun kasvattaja haluaa viestittää lapselle jotakin tärkeää tai jos lapsella on kasvat-
tajalle tärkeää kerrottavaa. Lapsella vahvistuu tällöin kokemus siitä, että häntä kuunnel-
laan ja hänen asiaansa pidetään tärkeänä. (Koivunen 2009, 47.)

Vuorovaikutuksen toimivuuteen vaikuttaa myös vuorovaikutussuhteiden määrä. Päivä-
hoitolaissa ei määritellä ryhmäkokoja, ainoastaan kasvattajien määrä suhteessa lapsi-
määrään. On selvää, että mitä enemmän ryhmässä on lapsia, sen vähemmän kasvattajal-
le jää aikaa yhtä lasta kohti. Silti vuorovaikutuksen laatuun vaikuttavat monet muutkin
tekijät kuin ryhmän koko. (Koivunen 2009, 51.) Vuorovaikutusta suunnittelemalla voi-
daan lapsen päivään saada rakenne, jossa lapsen on helpompi toimia. (Mikkola & Niva-
lainen 2009, 20).

Lasten välisen vuorovaikutuksen kuvaukset ovat usein kuvauksia leikistä. Leikki tarjou-
tuu ja taipuu auliisti myös lapsen ja aikuisen vuorovaikutuksen sisällöksi. Perusluonteel-
taan leikki on sosiaalista, vaikka yksinkin voi leikkiä. Ilman leikkiä elämästä puuttuu
jotain olennaista, ja siksi on varmistettava, että leikin edellytykset ovat päiväkodissa
parhaalla mahdollisella tolalla. On hyvä lähestyä kyselevällä mielellä ilmiötä, joka on
yhtäältä lasten ominta tekemistä ja toisaalta toimintaa, johon aikuiset vaikuttavat monin
tavoin. Aikuiset rajaavat lasten elintilan, ja leikin puitteet alkaen lasten kokemuksentän
määrittelystä ja päätyen leikin ajan, fyysisen tilan ja välineiden säätelyyn. Aikuisten
tulisi sekä varjella leikin vapaaehtoisuutta ja välittömyyttä että lisätä toiminnallaan lei-
kin tyydyttävyyttä ja pitkäkestoisuutta niin, että leikin hallinta säilyy lapsilla. Myös las-
ten ystävyysuhteiden vahvistaminen sisältyy aikuisen rooliin leikin tukijana. (Kalliala
2008, 39, 50.)

Leikillä ja saduilla on varhaislapsuudessa erityinen merkitys lapsen kielen kehitykselle
ja maailmankuvan syntymiselle. Kielen oppiminen on aina luova ja persoonallinen pro-
sessi, jossa jäljittelyllä on tärkeä merkitys. Aikuis- ja vertaissuhteissa lapset oppivat
kulttuurisia ja sosiaalisia tapoja ja kommunikaatiomalleja. (Varhaiskasvatussuunnitel-
man perusteet 2005,19.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tein opintoihin liittyvän suuntaavan harjoittelun kunnallisessa päiväkodissa syksyllä 2012 ja elokuussa 2013. Työharjoittelun aikana mielessäni oli muutamia vaihtoehtoja opinnäytetyön aiheeksi, josta lapsilähtöisyys nousi esiin opintojen yhteydessä varhaiskasvatuksen tunnilla ja siten kiinnostuin aiheesta myös käytännön päiväkotityön kannalta. Opinnäytetyön toteuttaminen sai varsinaisesti vauhtia, kun sain luvan opinnäytetyön haastattelujen toteuttamiseen päiväkodissa. Lapsilähtöisyys terminä on jo paljon kuvaava, mutta sen merkitys, sisältö ja toteutuminen käytännössä jää pitkälle sen varaan, miten kukin lasten kanssa työskentelevä varhaiskasvattaja sen ymmärtää ja miten se toteutuu tai sitä toteutetaan arjen päiväkotityössä.

Yhtenä tärkeänä inspiraation lähteenä ja innoittajana opinnäytetyöni aiheeseen toimi myös työharjoitteluni ohjaaja päiväkodissa, osastomme lastentarhanopettaja ja esikoulunopettaja, jonka toimintaa lasten kanssa seurasin ihailien ja kovasti oppia itseeni imien työharjoitteluni aikana. Ymmärsin selkäytimessäni jo ennen kuin olin lukenut riviäkään lapsilähtöisyyden teoriaa, että ohjaajani tapa tehdä työtään ja toimia lasten kanssa on erityisen lähellä lapsia.

Varsinainen tutkimuskysymys opinnäytetyössäni on:

- Mitä lapsilähtöisyys on käsitteenä ja miten lapsilähtöisyys ilmenee käytännön päiväkotityössä?

Josta edelleen muotoutuivat seuraavat alakysymykset:

- Mitkä asiat toimintaympäristössä tukevat ja edistävät lapsilähtöisyyttä?
- Miten kasvattajat kokevat vuorovaikutuksen tukevan lapsilähtöistä varhaiskasvatusta?
- Miten päiväkotia voitaisiin edistää ja kehittää lapsilähtöisemmäksi?

4.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Koska tämä on ensimmäinen opinnäytetyöni, menetelmäksi valikoitui kuin luonnostaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusote. Myös tutkimusaihe itsessään osaltaan saneli menetelmän puolesta sen antaman joustavuuden ansiosta. Kvalitatiivinen tutkimusote sisältää lukuisia suuntauksia, tiedonhankinta- ja analyysimenetelmiä ja tapoja tutkia aineistoja. Oma tutkimusreitti muodostuu monien valintojen perusteella. Laadullinen tutkimus on aina omanalaisensa versio tutkittavasta ilmiöstä, ja vaihtoehtoja etenemiseen runsaasti. (KvaliMOTV 2013, hakupäivä 23.10.2013.)

Työharjoittelupaikkani oli Pohjois-Pohjanmaalla sijaitseva kunnallinen päiväkoti, joka on toiminut vuodesta 2008 pienten kuntalaisten hoitajana, kasvattajana ja opettajana. Päiväkodissa on kaksi lapsiryhmää: 17-paikkainen 3 – 6-vuotiaiden lasten kokopäiväryhmä, joista osa on esikoululaisia ja 13-paikkainen 2 – 6-vuotiaiden lasten integroitu erityisryhmä. Osa ryhmän paikoista on suunnattu siis erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseville lapsille.

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan, kuinka päiväkodissa tarjotaan lapsille turvallista ja yksilöllistä hoitoa, virikkeellisessä ja kodinomaisessa ympäristössä. Jokainen lapsi pyritään ottamaan huomioon omana yksilönään ja antamaan heille mahdollisuus luoda ystävyysuhteita ikään, kokoon, sukupuoleen ja kulttuuriin katsomatta. Päiväkodissa painotetaan varhaiskasvatuksen osa-alueena liikuntaa, leikkiä ja sosiaalisia vuorovaikutustaitoja. Tavoitteena on luoda lapsille turvallinen, kiireetön ja lämminhenkinen leikki- ja toimintaympäristö. Näiden rinnalla kulkee vahvasti mukana myös lapsen yksilöllisyys ja sen huomioiminen.

Päiväkodin toimintaa ohjaavat yhteiset arvot ja näiden tärkeiden arvojen halutaan näkyvän kaikessa toiminnassa, kun lapsia, vanhempia, työkavereita ja yhteistyökumppaneita kohdataan:

- turvallisuus
- rehellisyys ja avoimuus
- ilo ja kiireettömyys
- kodinomaisuus
- yhteisöllisyys (= yhteinen vastuu, hyvinvointi, suunnittelu ja tavoitteet)

Työharjoitteluni päiväkodissa ja osallistuva havainnointi harjoitteluajalta olivat myös aineiston keruuta opinnäytetyötä varten, sillä kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa se, että tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Suositaan myös ihmistä tiedon keruun instrumenttina. Tutkija luottaa omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa. Edelleen suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille, jonka perusteella valitsin myös haastattelun varhaiskasvattajien näkemyksien selventämiseksi lapsilähtöisyyttä ajatellen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 205, 155.)

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina päiväkodin tiloissa ja kvalitatiivisen tutkimuksen joustavuuden henkeä mukaillen haastattelu oli lomakehaastattelun ja teemahaastattelun välimuoto. Kysymysten muoto ja esittämisjärjestys sekä haastattelun aihe oli määrätty ja tiedossa. Haastattelulomakkeen laadinnassa pyrin avoimiin, spesifisiin ja selviin kysymyksiin, harkitsin tarkkaan kysymysten määrän ja järjestyksen sekä mietin sanojen valintaa ja käyttöä. Haastattelun etuina koin tutkimuksen yhteydessä sen, että varhaiskasvattajat olivat tässä tapauksessa merkityksiä luova osapuoli ja ennakoin, että vastaukset olisivat monitahoisia mutta selventäviä. Halusin haastatteluilla syventää jo itse havainnoimiani seikkoja ja avata kenties arkojakin tai vaikeita aiheita keskustelulle, kuten suhteellisen nuoren työyhteisön työilmapiirin rakentuminen ja sen vaikutuksista vuorovaikutukseen ja sen laatuun lapsilähtöisyyden näkökulmasta. (Hirsjärvi ym. 2004, 190 - 191, 194, 197.)

Halusin siis pitää lapsilähtöisyys –teeman käsittelyn tiiviinä ja tutkimuskysymyksiä mukailevina. Lähetin haastattelulomakkeen etukäteen sähköpostilla kuudelle haastateltavalle. Pyysin kummaltakin osastolta lastentarhanopettajia, päivähoitajia ja ryhmäavustajia haastateltavakseni. Päiväkodissa on yhdeksän varhaiskasvattajaa, joten kuusi haastateltavaa on hyvä otos ja haastateltavat jakautuivat tasaisesti molemmilta osastoilta. Valitsin haastateltavat satunnaisesti, mutta tasaisesti kummaltakin osastolta. Kasvattajien ikäjakama oli noin 35 – 58 vuotta ja työkokemus oli kaikilla pitkä, osalla jopa kymmeniä vuosia, sekä päiväkodissa että perhepäivähoidon saralla. Haastattelumateriaalia kertyi noin 20 sivua ja haastattelut olivat kestoltaan noin 30 - 45 minuuttia.

Koin haastattelujen teon mukaansatempaavaksi ja hankkimani tiedot luotettaviksi ja eipelkäästään sosiaalisesti suotaviksi, (Hirsjärvi ym. 2004, 195). vaan todella kunkin haas-

tateltavan todelliseksi näkökulmaksi asettamiini kysymyksiin. Kysymykset sinänsä herättivät muutamia vastakysymyksiä haastateltavissa, joihin jouduin antamaan täsmennyksiä. Haastattelutilanteet ja keskustelut olivat vapaita ja luontevia ja koen saaneeni parhaan mahdollisen tuloksen, myös siitä syystä, että olin haastateltaville entuudestaan tuttu. Sain haastattelujen jälkeen myös kiitosta itse aiheen, lapsilähtöisyyden, tuomisesta keskustelun ja tarkastelun alle päiväkodissa.

4.3 Tutkimusaineiston analyysi ja tutkimuksen luotettavuus

Itse haastattelut ja haastatteluaineiston litterointi sekä omien työharjoitteluajan havaintoni ja käymäni keskustelut varhaiskasvattajien kanssa sekä johtopäätökset ja pohdinta opinnäytetyön kirjoittamisen aikana ja kuluessa, nivoutuvat ja kulmineituvat analyysivaiheessa. Pyrin kiteyttämään haastattelujen tai kertomusten sisältöjä tai rakennetta ja tarkastelemaan tutkimusongelmien kannalta keskeisten seikkojen esiintymistä ja ilmentymistä teksteissä. Kyse on aineiston tarkastelemisesta huolellisesti, sen koettelemisesta vertaillen sen sisältöä. Analyysin avulla lisään myös aineiston informaatioarvoa: tiivistän aineistoa ja tulkitsen sitä sekä käyn vuoropuhelua teorian, empirian ja oman ajatteluni kanssa. Loppujen lopuksi minulla tulisi olla kasassa jotain enemmän kuin vain aineistoa alkuperäismuodossaan. (KvaliMOTV 2013, hakupäivä 25.10.2013)

Hirsjärvi ja Hurme hahmottaa laadullisen analyysin pääpiirteitä muun muassa seuraavasti: Analyysi voi alkaa jo itse haastattelutilanteessa, jossa voi tehdä havaintoja ilmiöstä sen toistuvuuden avulla. Omassa tutkimuksessani tulen käyttämään sekä induktiivista että abduktiivista päättelyä, eli haastattelujen avulla täydentyi osaltaan jo olemassa olevien havaintojeni ja työharjoitteluni perusteella syntyneitä mielikuviani ja ajatuksia. Mitä todennäköisimmin analyysini johtaa myös merkitysten tiivistämiseen ja luokitteluun sekä merkitysten tulkintaan. Eli tiivistän haastatteluiden tuloksia yleispäteväksi mielikuvaksi tutkittavasta aiheesta ja pyrin siten luokittelemaan sen. Tulkintaa tapahtuu siten myös tiivistämisen ja luokittelun kautta. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 136 - 137.)

Tavoittelen käsillä olevalla laadullisella tutkimuksella uskottavaa ja mahdollisimman luotettavaa (reliabiliteetti) sekä pätevää (validiteetti) lopputulosta. Pyrin kuvaamaan tarkasti kaikkia tutkimuksen ja materiaalin tuottamiseen liittyviä olosuhteita ja niitä vaihteita, joissa aineistoa kerättiin. Samoin käyn läpi haastattelutilanteita ja omia tulkintoja

eri tilanteista: suorat haastatteluotteet perustelevat syntyneitä luokitteluja ja päätelmiä. Haluan, että lukija saa selkeä kuvan prosessista ja lopputulokseen vaikuttaneista olosuhteista, tekijöistä ja elementeistä. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 216 - 218.)

Yleensä ottaen käsitykset reliabiliteetin ja validiteetin käsitteiden sopivuudesta laadullisen tutkimuksessa arvioinnissa vaihtelevat. Laadullisen tutkimuksen pätevyyttä ja luotettavuutta ei voida arvioida aivan samalla tavalla kuin määrällisen (kvantitatiivisen) tutkimuksen. (KvaliMOTV 2013, hakupäivä 26.10.2013.) Siksi pyrin kuvaamaan ja perustelemaan omaa menettelyäni ja toimintaa tämän tutkimuksen puitteissa mahdollisimman tarkasti. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 189).

5 TUTKIMUSTULOSTEN ANALYSOINTI

Tutkimustulosten analysointi on toisaalta prosessi, jota on tapahtunut koko ajan opinäytetyötä tehdessä. Prosessin tuotoksena syntyneen analyysin tarkoituksena on selkeyttää teorian ja käytännössä kerätyn ja saadun tiedon johtoajatuksia, sitoa niitä yhteen ja saada vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Haastattelujen teemoittelulla ryhmittelen ja luokittelen lapsilähtöisyys – käsitteen sisältöä, merkitystä ja toteutumista: mitä tutkittavasta aiheesta sanottiin ja mikä oli kasvattajien näkemys kysymyksiin. Kuvaan teemojen sisältöä haastattelujen alkuperäisillä sitaateilla. Tarkoitus on myös käyttää sitaatteja tulkintojen ja johtopäätösten tulkintojen tukena. Tavoitteena on löytää aineistosta kiinnostavia asioita tutkimuskysymysten ja tutkimuksen tarkoituksen kannalta. Aineiston tulkinta ja jäsentäminen tapahtuvat koko ajan rinnakkain. (KvaliMOTV 2013, hakupäivä 11.11.2013.)

5.1 Kasvattajien näkemyksiä lapsilähtöisyydestä

Lapsilähtöisyys –terminä tai käsitteenä ei ollut haastateltaville kovinkaan syvällisesti tai lainkaan tuttu ammatillisen koulutuksen kautta, mutta termi oli ”jotenkin tuttu” lähi­menneisyydessä olleiden ammattiin liittyvien lehtien ja kirjallisuuden kautta. Tarkemmin käsitteestä ei muistettu ja osa ei siis tuntenut käsitettä lainkaan, vaikka oli kyllä kuullut lapsilähtöisyydestä puhuttavan yleisellä tasolla. Myöskään ammattiin liittyvillä kursseilla ei lapsilähtöisyys ollut tullut vastaan. Käytännönläheisesti lapsilähtöisyys yhdistettiin yksilölliseen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja yleensä ottaen lapsen yksilöllisyyden huomioimiseen päiväkotihoidossa.

Kysyin kasvattajilta heidän käsityksiään lapsilähtöisyydestä käsitteenä. Seuraava kommentti kiteytti useamman kuin yhden kasvattajan näkemyksen lapsilähtöisyydestä.

”Yksilöllistä hoitoa ja kuunnellaan ja kannustetaan lasta. Annetaan palautetta tekemisiin ja tietten siinä myös ikä on semmonen millaista hoitoa ja ohjausta se lapsi tarvittee. Perushoitoa pääsääntöisesti pienemmille ja vanhemmille toiminta muuttuu, tarpeet on erilaisia.”

Vastausten perusteella ajattelen, että lapsilähtöisyys -termi itsessään on puhutteleva ja luo mielikuvia kasvattajille sen sisällöstä, jotka heijastelivat myös itse käsitteen ymmärrystä ja merkitystä käytännön päiväkotityössä. Lapsilähtöisyys ymmärrettiin ennen kaikkea yksilöllisenä hoitona ja yksilöiden huomioimisena, jossa on apuna kunkin lapsen yksilölliset vasut ja kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa.

”No jälleen kerran, mitä pienempi ryhmä sitä paremmin pystyt yksilöllisemmin huomioimaan, että isossa ryhmässä siellä on onneksi kuitenkin, niinku meilläkin, taustalla vasut. Tämmöstä että, hyvä että on taustalla niitä lakipykäliä, millä tavalla sun pittääki huomioija niitä yksilöitä. Sun pittää täyttää se vasu ja vanhempien pittää täyttää ja siinä sinulla tulee havainnoitua jokaista yksilöä, jokaista lasta, omana yksilönään.”

Vasuun saadaan kirjattua tarkkaan lapsen yksilöä koskevat seikat, jotka voidaan huomioida kauttaaltaan pienen päiväkodin toiminnassa yksittäisen lapsen hoidossa, kasvatuksessa ja opetuksessa.

”Minun mielestä kuitenkin tämmönen yksilöllisyys huomioidaan aika hyvin tämmösessä lapsen kehitystä ja kasvatusa koskevissa asioissa. Että kuka mitäkin jos on viivettä kehityksessä, puheessa, motorikassa ne on sitten käytössä läpileikkauksena koko toiminnassa. Että mitä juuri tämä lapsi tarvitsee ja vasuun ne kirjataan. Vasu on erittäin hyvä asiakirja. Nimenomaan tähän kohtaan, erinomainen ja se kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa.”

Hiukan laajemmin lapsilähtöisyyden merkityksen näki pari haastateltavaa, jotka ymmärsivät termin käsittävän myös lapsen itsensä aktiivisena osallistujana ja vaikuttajana päiväkodissa. Ja tässä vastauksessa painotettiin myös kasvattajan taitoa leikkiä ja samalla se merkitsee myös kykyä ja halua heittäytyä mukaan lasten maailmaan.

”Minun mielestä se sisältää lapsen näkökulman. Lasten toive ja lasten ikätaso ja se semmonen toiminnallisuus, jonka he ite keksivät. Lasten ideat ja ajatukset olisivat lähtökohta toiminnallisuudelle. Meillähän päiväkodissa tehdään vuosisuunnitelma, kuukausisuunnitelma ja ne on runkona, mutta että lapsilähtöisesti voitais mieltä, että aina että jostakin saa jonkin

*ajatuksen, joka on lapsen oma keksimä ja lähetään tutkimaan asioita sit-
ten sen lapsen näkökulmasta. Lapsen läsnäolo juuri sillä samalla aaltopi-
tuudella millä lapsi on, että se lapsen näkökulma otetaan. Myös aikuisella
tulee olla taito leikkiä.”*

Kasvattajien näkemykset ja vastaukset olivat yllättävänkin yhtenäisiä lapsilähtöisyys –
termiä määriteltäessä ja menivät osittain lomittain ja päällekkäin yksilöllisyyden käsit-
teen kanssa. – Ehkä syynä näkemysten yhtenäisyyteen oli osittain myös se, - joka avoi-
mesti haastattelijalle myös kerrottiin, että kysymyksistä oli keskusteltu ennakkoon kas-
vattajien kesken ja asioita olikin kahdella kasvattajalla kirjattu muistilapulle mukaan
haastatteluun.

5.2 Kasvattajien näkemyksiä päiväkotihoidon lapsilähtöisyydestä

Lähdin opinnäytetyössä selvittämään sitä, kuinka lapsilähtöistä päiväkotihoidon on ja
kuinka lapsilähtöiseksi kasvattajat itse näkevät päiväkodin ja päiväkotihoidon. Haastat-
teluissa teemaa mietittiin ja lähestyttiin ensin yleisluonteisesti ja sitten oman osaston ja
päiväkodin kohdalla: kuinka lapsilähtöistä päiväkotihoidon on asteikolla yhdestä - kym-
meneen ja miten lapsilähtöisyys näkyy omassa päiväkodissa.

*”Veikkaisin jottain seiskan luokkaa. Meidän päiväkojissa se ehkä vähän
ylikin, ehkä jopa kasin voisin aatella, koska meillä on pieni päiväkot, pie-
net ryhmät. Niin osaa pystytään vielä paremmin ehkä pienessä ryhmässä
sitten vastaamaan siihen henkilökohtaisiin tarpeisiin ja lapsilähtöisesti
aatteleen. Mutta ehkä kuitenkin se seiska, koska kyllähän tiettyjä asioita
sanelee se päiväkodin päiväjärjestys ja hoitajien lukumäärä ja jos vaikka
sairastuu, niin ei kaikkia pystytä niin lapsilähtöisesti.”*

Päiväkot on pieni ja näin ollen pienen päiväkodin ominaisuuksiin katsottiin lapsilähtöi-
syyden olevan keskimäärin hyvällä tasolla, vaikka muitakin näkemyksiä tilanteesta oli.

*”Oman mukkaan 6-7 on tällä hetkellä minun mielipide. Se on siksi, koska
siinä ei oikeestaan kysellä mitään lapsilta. Minun mielestäni. Se on liian
semmosta valamiiksi tehtyä. Siihen vaan kangistutetaan.”*

Ja vielä enemmän toivottiin kasvattajien heittäytymistä ja eläytymistä lasten maailmaan. Tässä kasvattaja perustelee heikon arvosanan lapsilähtöisyyteen liittyen.

”Minä sanosin, että viis. Viis ja tuota tähän perustelisin sitä kahella asialla. Toinen on suuret lapsiryhmät, ensimmäinen asia. Ja toinen on joustamattomuus henkilöstöllä. Elikkä ei uskalleta lähtä siihen. Minä väittäisin sitä jopa luovuuden puutteeksi. Että ei uskalleta lähteä ottamaan sitä lasten näkökulmaa. Aina sitä ei voi toteuttaa, mutta siihen meidän pitäis aina pyrkiä. Se on myös lasta arvostavaa ja kunnioittavaa.”

Päiväkotiin haluttiin enemmän lapsen yksilöllisyyden huomioimisen lisäksi lapsien kuuntelemista ja sananvaltaa tekemisen suhteen.

”Minusta se näkyy semmosena lasten innostuksena ja riemuna että he ovat niitä jotka määrää mitä tehdään, eikä aikuinen joka sanoo. Aikuinen voi silloin olla osallistuvana, ohjattavana kun lähetään lapsen kanssa tekemään. Antaa niitä mahdollisuuksia.”

Kasvattajat toivat haastattelujen aikana esiin pienen päiväkodin ja pienien ryhmien etuja päiväkotihoidossa. Pienet ryhmät puhuivat osaltaan myös hoidon laadun ja lapsilähtöisyyden puolesta. Suunnitelmien toteuttamisen katsottiin olevan helpompaa pienen ryhmän kanssa.

”Tuohon minusta ei sillai ole yhtä oikeaa vastausta, koska se riippuu siitä lapsiryhmän koosta ja henkilökunnan määrästä. Sitä paremmalle nousee asteikossa, mitä pienempi lapsiryhmä on ja eikä välttämättä henkilökuntakaan tarvi olla enemmän. Työntekijöillä on hyvät koulutustaustat ja se lähtee siitä liikenteeseen, että meillä on kuitenkin hyvää ja laadukasta päivähoitoa. Vaikka ihan vahinko taikka joku tämmönen onnettomuus tai muuta niin kaikki tämmöset tekijät vaikuttaa siihen. Ei se voi aina kiitettävää joka päivä olla se toiminta.”

Lisäksi lapsilähtöisyyden toteutumisen päiväkodin arjessa ymmärrettiin tarkoittavan lasten omien ideoiden ja toiveiden toteuttamista. Päiväkodin toiminta kulminoituu kunnan päivähoidon vuosikellon, päiväkodin viikkosuunnitelmien ja toimintatuokioiden

jatkumoon, jonka käytännön muuttaminen vaatisi enemmän tietoisuutta ja tietoakin siitä, mitä on lapsilähtöisyys todella merkitsee käytännössä.

”Kyllähän se sillai vähäseksi jää ne lasten toiveet kuitenkin. Että sillä minä oon tykänny niistä lasten viikoista, jolloin otettu tyhjä kartonki iso ja sitte lapset on saanu sanua ja ensi on kirjetettu vaa alekkain, että mitä te haluaisitte tehdä päiväkodissa. Mutta että nää on semmosia spesifejä juttuja ja joita voi tehdä joskus sillon tällön, mutta kyllähä se pääsääntöisesti se koko vuosi muuten mennee aikuisjohtosesti.”

Toisaalta haastateltavien kasvattajien työkokemus oli pitkä ja näin ollen heillä oli mahdollisuus reflektoida ja verrata kokemuksiaan eri päiväkotien kesken ja päiväkotikulttuurin muuttumista yleensä ottaen ajan kuluessa. Tässä kasvattaja miettii päiväkotihoidon yleensä ottaen muuttuneen lapsilähtöisemmäksi viimeisen parinkymmenen vuoden aikana.

”Ajattelin nyt hirveän kauas, että siihen aikaan kaikki toimi samalla tavalla, jos mennään 20 vuotta taaksepäin. Nyt minä luulen, että päiväkotihoido on mennyt niin paljon eteenpäin, että se ei ole enää. Minun mielestä se on mennyt eteenpäin lapsilähtöisyydessäkin. Mä uskon, että siinä on menty eteenpäin. Ei olla enää sillä lailla, että kaikki istuu just siinä ja kaikki tekee just tätä. Mutta resurssit on taas isossa ryhmässä jossa on hoitajia vähemmän, niin heikommat, silloin sinä et voi ihan kattoo lapsikohtaisesti.”

5.3 Toimintaympäristön merkitys lapsilähtöisyyteen päiväkodissa

Tyydytystä tuova leikki kuuluu lapsen arvoiseen lapsuuteen myös päivähoidossa. (Kalliala, 2008, 39) Halusin kasvattajien haastatteluilla selvittää niitä seikkoja, jotka heidän mielestään päiväkodin toimintaympäristössä ovat tukemassa ja edistämässä lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa kuin myös sen tuiki tärkeän leikkimisen mahdollistavan toiminnan.

”Fyysiset tilat meillä on aika onnettomat ihan suoraan sanoen. Ei ole päiväkodiksi rakennettu, tämä on omakotitalo. Esim. lapset eivät näe ikkunas-

ta ulos elleivät ne nouse tuolille suurin osa. Elikkä semmonen yksikkö, pitäis olla semmonen yksikkö, joka on rakennettu lapsia varten. Tämä on tehty perhettä varten. Kodinomaisuus on sana, jota vanhemmat käyttää. He tykkäävät siitä että tämä on kodinomainen. Mutta päiväkodin toimintoja ajatellen, tämä on aika pieni ja ahdas. Ja samoten jos ajatellaan lapsilähtöisyyden näkökulmasta niin silloin pitäis olla niitä materiaaleja, välineitä, tarvikkeita, semmosia virikkeitä niinku esillä paljon enemmän, kun mitä nykysin täällä on.”

Huolimatta rakennuksesta ja sen puutteista ammattitaitoinen ja motivoitunut kasvattaja löytää mahdollisuudet ja tavat toimintaympäristön hyödyntämään lapsia ja kasvatusympäristöä. Jos rakennusta ei ole tehty päiväkodiksi, niin kasvattajat muokkaavat siitä sellaisen.

”Ympäristö mietitään tarkasti fyysisesti, että se sitte tukkee sitä psyykkistä ja sosiaalista toimintaympäristöä. Että tuota ollaan mietitty ruokailupaikat, unipaikat, leikkipaikat, tuokiopaikat ja sitte taas niinku nuo kaikki lapsilistat seinillä se palavelee sitte myöskin lapsia, niinku myöskin henkilökuntaa.”

Kasvattajat näkivät ja käyttivät myös hyväkseen läheisen koulun ja ympäröivän luonnon tarjoamat mahdollisuudet aktiviteetteihin.

”Meillä on kuitenkin täällä rauhallinen, kaunis, puhdas luonto ympärillä. On tuo koulun jumppasali mitä me käytetään, on hiihtoladut lähellä, luis-telurata on lähellä ja kirjastoauto käy ihan tuossa portilla. Ei ole järin pitkä matka, taksilla tai jollakin kyydillä mennä tuohon kunnan keskustaani toisiin päiväkoteihin, jos on vaikka jokin teatteriesitys. Aina ollaan saatu käydä, sitten vaikka vierailulla tai kirjaston satutunnilla tai vaikka saares-sa marjaretkellä tai kuitenkin kaikki on sillä tavalla lähellä, tai vaikka ke-vätretkillä ollaan saatu laajentaa jopa Ranuan eläinpuistoon tai, että kui-tenkin kunnalla on sillai resursseja ollut ainakin vielä, että ollaan saatu tehdä retkemme.”

Arki fyysisesti pienessä päiväkodissa vaatii sopeutumista ja tilan antamista kanssaihmisille. Moni ammatillisuuden hyödyntäminen vaatii joustamista sekä kasvattajilta että lapsilta.

”Jako tiloja on tässä talossa ihan hyvin, niitä pitäis aina olla enemmän. Tai kyllähän ne aina just loppuu kesken, kun just äskenki kävi.. että sinne tulla tupsahtaaki sitte terapeutti. Meillä on joskus ihan pulaa siitä että meillä saattaa olla kolmekin terapeuttia yhtä aikaa. Niin me mihin ne heijät laitetaan, jotta se meidän muu toiminta ei sitte niinku häiriinny.”

Ja se lasten tärkein toiminto, leikki, sujuu pihalla, vaikka pienelläkin. Piha on pieni ja etenkin liikuntaleikkien sujuminen vaatii sopeuttamista. Toisaalta pieni piha ei päästä ketään lapsista ’piiloon’, vaan kaikki ovat fyysisesti läsnä ja näkyvillä ja yhteiset leikit tempaavat usein kaikki lapset mukaansa.

”Ja tuota piha on pieni täällä, mutta ei lapset siitä valita. Sillälaiilla lapset soppii sinne pellaajalokapalloa ja juoksemaan silti. Vaikka itsestä tuntuu, että ei tässä mahu mittään. Kiipeilytelinettä pitäis olla, jotakin tuonne pihalle enemmän, mutta kuitenkin että aika toimiva siihen nähen.”

5.4 Vuorovaikutuksen merkitys lapsilähtöisyyteen päiväkodissa

Hyvä ja toimiva vuorovaikutus on oleellinen osa laadukasta varhaiskasvatusta. Vuorovaikutus vanhempien ja kasvattajien välillä sekä lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus on tärkeä osa lapsilähtöisyyttä. Myös lasten välinen vertaisvuorovaikutus luo yhteisöllisyyttä ja harjoittaa tärkeitä sosiaalisia taitoja. Kalliala kirjoittaa, että vertaisryhmä on kaikki kaikessa: lapset elävät osaavina, oppivina ja onnellisina keskenään. Ja mikäli lapset tarvitsevat apua toimintansa järjestämisessä tai ristiriitojen selvittämisessä, aikuiset ovat saatavilla. (Kalliala 2008, 36.)

Kysyin haastatteluissa kasvattajilta sitä, miten hyvällä vuorovaikutuksella heidän mielestään parannetaan lapsilähtöisyyden näkökulmaa päiväkodissa? Halusin tutkimuksesani selvittää edelleen miten lapsilähtöisyys ymmärretään vuorovaikutuksen näkökulmasta ja miten hyvä vuorovaikutus tukee lapsilähtöisyyttä päiväkodissa.

”Luottamus työkavereihin luo sitä hyvää pohjaa. Ja tietten vanhempien välinen yhteistyö kanssa. Ja tietten ei kumota niitä toisten aikuisten tekemiä päätöksiä, pysytään kaikki samassa. Sitä johdonmukaisuutta. Ja silloin se työ sujuu paremmin ja tieto kulukee ja sitten avoimuus on tärkeää.”

Tässä vastauksessa tiivistyy mielestäni yleismaailmallisestikin toimivan vuorovaikutuksen tekijöitä: avoimuus ja johdonmukaisuus jonka kautta saavutetaan luottamusta puolin ja toisin. Johdonmukaisuus ja yhdenmukaisuus päätöksissä luo turvallisuuden tunnetta päiväkodin lapsissa. Luottamuksen saavuttamista korostivat muutkin, niin aikuisten kuin lasten parissa.

”No jos on sillai luottavainen, että voi jutella sen aikuisen kans. Tullee semmonen luottamus, että näihin voi tosissaan luottaa. Sama juttu lapsilla kanssa, että siitä tulee sitte sillai kaveri, ja sitte ku jutellaan ja sitä oikeesti kuunnellaan. Ettei se on vaan että tämä meni täsä kun sinä tuon asian kerroit. Että sitä on niinku, että siihen asiaan perehdytään ja oikeasti asiaa. Lapsestakin tulee itsevarma, sosiaalinen ja ottaa myös toiset huomioon. Niinku meidän aikuistenkin pitäis ottaa.”

Tässä korostetaan myös lapsen sosiaalisen itsetunnon rakentamista ja rakentumista sekä luottamusta ihmisiin, joka on mielestäni tiedostavan ja lapsilähtöisesti ajattelevan kasvattajan yksi tärkeimpiä tehtäviä. Sosiaalinen itsetunto luo hyviä valmiuksia myös kouluun ajatellen.

”Lapset lähestyy vaivatta hoitajia. Meillä on kuitenkin sillai ihana tää henkilökunta ja semmone avoin ja just se, että jotenkin ammattitaitoinen henkilökunta ja lapsilähtöinen. En oo kyllä ikinä huomannu, eikä mun korviin ole ikinä kantautunut. Ja joka kerta kun vanhempien kanssa kun ollaan vaikka vasua pitänyt, niin ollaan korostettu että aina saa antaa palautetta tai oli se sitten hyvää tai huonoa tai jotakin kritiikkiä tai mitä nyt sitten tahansa on mielen päällä vanhemmillakin. Ei ole kyllä tullut.”

Vuorovaikutusta ja yhteistyötä vanhempien kanssa kiitellään ja päiväkodin pienuus ja kodinomaisuus vaikuttaisi lähentävän vanhempia ja kasvattajia entisestään, myös kahden osaston kasvattajat tuntevat toisen osaston vanhemmat. Vuorovaikutuksen laatua, kasvattajien ammattitaitoisuutta, muutosvalmiutta ja joustavuutta korostettiin.

”Jos tästä talosta puhutaan niin ollaan tuota mää oon tykänny, että täällä on niinku ammatillisuutta, että tuota asioita tehhään sen etteen että täällä ne hommat toimii ja suunnitelmat tehhään ja suunnitelmat myös toteutetaan ja sitte niitä myös arvioijaan esimerkiksi osastopalavereissa. Täsä on pakko tehdä semmosia pieniä muutoksia koko ajan. Että yleensä tässä talossa on ammatillisuutta ja minun mielestä niinku semmosta ihan aitoa lapsista välittämistä, että lasten kanssa oikiasti leikitään ja pelataan. Tykkään kyllä tästä ilmapiiristä ja siitä, että ihmiset ovat valmiina joustamaan. Se on aika avainsana nykypäivänä, että täytyy joustaa työajoissa ja täytyy joustaa siinä työnteossa ja -tehtävissä. Ja kukkaan ei kyllä sano tässä talossa, etteikö alkas jotaki tekkee, että se ei kuulu mulle.”

Varsinaisesti ja syvempää lapsilähtöisyyttä edistävää vuorovaikutusta haettiin kuitenkin vielä.

”Enemmän tarvittas semmosta, mä sanosin sitä heittäytymiseksi. Joustavuudeksi, luovuudeksi, että kuunnellaan hyvin herkällä korvalla, että minikälaisia ne lasten ajatukset on. Ja sitten pitäis tehdä enemmän yhteistyötä... oikeestaan tulee tämä ajan puute, joka on toinen huono asia, -suuri lapsiryhmä ja ajan puute, yhteisen ajan puute päivähoidossa. Koko talon ajan puute. Meillä on tämä varhaiskasvatussuunnitelma, jossa on sanankäännteitä, mutta niiden arkeen saattaminen vaatii tiimityötä koko työyhteisöltä. Ja se työ ainakin tässä päiväkodissa on vielä kesken. Meillä on vaihtunut henkilökuntaa vielä tässä, elikkä tarvittas vielä enemmän sitä yhteistä pohdintaa, -että millä tavalla huomioimme, millä tavalla lähdemme liikkeelle, millä tavalla annamme lapsille niitä mahdollisuuksia?”

Yksi lähtökohta lapsilähtöisen vuorovaikutuksen edistämiseksi olisi vasun muodostaminen laajemmin lapsilähtöiseksi ja itse lapsilähtöisyys –teeman auki kirjoittamista päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan.

”Meillä on tämä varhaiskasvatussuunnitelma, jossa on sanankäänteitä, mutta niiden arkeen saattaminen vaatii tiimityötä koko työyhteisöltä. Ja se työ ainakin tässä päiväkodissa on vielä kesken. Meillä on vaihtunut henkilökuntaa vielä tässä, elikkä tarvittas vielä enemmän sitä yhteistä pohdintaa, -että millä tavalla huomioimme, millä tavalla lähdemme liikkeelle, millä tavalla annamme lapsille niitä mahdollisuuksia? Vaikka se on jo aika konkreettinen ja selkeä, mutta vielä enemmän sitä mitä sitten meidän talossa tarkoittaa. Mitä se juuri minulle tarkoittaa minun työssäni, näille lapsille, tuleville lapsille. Että mietitäänkö sitten arvoja välissä, että pohditaanko, että mihin onko ne riittävät, onko niitä nyt tarpeeksi, onko niitä liikaa, ehimmekö kaikkeen. Että sillä tavalla sekin vois olla, samalla tavalla elää kuin työyhteisö. Kehittyminen.”

5.5 Kehittämisehdotuksia lapsilähtöisyyteen

Haastattelun lopuksi halusin kuulla, miten kasvattajat haluaisivat kehittää päiväkotia lapsilähtöisemmäksi. Kunnallisen päiväkodin arvoissa; turvallisuus, rehellisyys ja avoimuus, ilo ja kiireettömyys, kodinomaisuus ja yhteisöllisyys (= yhteinen vastuu, hyvinvointi, suunnittelu ja tavoitteet), ei mainita lapsilähtöisyyttä, mutta pieni ja kodinomainen päiväkoti on lähellä lasta ja vanhempia. Ajattelen, että tietoisuus lapsilähtöisyydestä, sen arvojen ja merkityksen tiedostaminen sekä tuominen voimakkaammin päiväkodin arkeen, lisäisi lasten aktiivisuutta, osallisuutta ja sosiaalista itseluottamusta. Lasten oma potentiaali ja kyvyt otettaisiin laajemmin ja syvemmin käyttöön.

”Rennommalla tylhillä vois tehdä. Ei se tarvis olla niin paperille kirjoitettua mitä tehhään. Voishan sillain luovimalla tehdä, että tehtäskö tänä päivänä tätä tai tätä. Ei aina sitä, lapsetkin jo tietää kun viikkojärjestyksessä lukee, että tänään pittää tehhään sitä. Että 2,5 vuotiaan ei tarvi tietää, että tänään on pikkueskaria. Voihan se olla hauskaakin, mutta minkalaisia lapsista tulee isona. Pittää lapselle olla valamiina kaikki.”

Päiväkodin arkeen haluttiin lisää lasten osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja toimintaa. Vaikapa pienten projektien kautta.

”Lapsen osallistuminenkin on sitä lapsilähtöisyyttä, just joku puutarhanhoito, kukkien hoito, meillä on keskitytty kivien hoitoon pihalla, eihän meillä siellä muuta ole. Yhteisöllisyyttä. Trampoliini, tätä tämmöstä kaikkea. Semmosessakin yksikössä olen käynyt, jossa ei ollut osastoja, vaan hyvin vapaasti lapset kulki sitten eri toimintojen mukaan. Ja voi tuota sitten, että mekin on semmosia teemapäiviä pidetty, josta lapset ja vanhemmat on tykänneet. On sitten tavallaan esitellään kaikkea mitä me tehdään avoimien ovien päivänä ja siellä se sitten näkyy. Semmosta vois olla aina.”

Päiväkodin lapsilähtöiselle toiminnalle nähtiin olevan paremmat edellytykset pienemmillä ryhmillä ja tasaisemmalla ikäjakaumalla.

”Pienemmät ryhmät heti! Ihanteellinen ryhmäkoko 15, että tavallaan pysyy rauha leikkiä, että silloin vielä niin älyttömän iso ryhmä, mutta kyllä siinä aikuisia, mä en ihan kolmella kuitenkaan sitäkään lähtis pyörittään. Vielä sekin se ikäjakauma, että mitä lähempänä lapset tavallaan on, se tietenkin helpottais sitä, että jos ne heittelee 0-6, saa jotkut että...sehän on silloin taas haasteellisempaa ja vaikeampaa. Vaikka ihana on sillai, että on kaikenikäisiä, koska lapset niin oppii toisiltaan.”

Riittäväällä aikuisten määrällä haluttiin yleensä ottaen turvata päiväkodin lasten ja kasvattajien hyvin rullaava arki.

”Aina ois riittävä määrä henkilökuntaa paikalla, että jos on joku pois, niin aina sais ottaa jonku ja saatas joku sijainen. Minusta siitä se lähtee liikenteeseen, että lapsilla on tarpeeksi aikuisia niin silloin sitä pystyy sitä toimintaa muokkaamaan semmoksiksi niin kun sen pittää ollaki joka päivä.”

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni johtopäätöksillä peilaan ja nivon lapsilähtöisyyden teoriaa tekemiini kasvattajien haastatteluihin ja tarkastelen kunnallisen päiväkodin lapsilähtöisyyttä. Työharjoittelun aikana tekemiini havaintojen ja keskustelujen, sekä kuuden kasvattajan haastattelun perusteella syntyi jo mielikuva siitä, että lapsilähtöisyys ymmärretään suhteellisen kapeasti. Käsitteet lapsilähtöisyydestä kumpusivat lähinnä käytännön päiväkotityön arjesta, eikä esimerkiksi koulutuksen yhteydessä käsitelystä teoriasta tai opista. Toisaalta usein saatetaankin ymmärtää lapsilähtöisyys liian teoreettisena ja hienona oivalluksena ja ei välttämättä ajatella omaa arjen toimintaa lapsilähtöiseksi vaikka toiminta saattaa ulkopuolisen silmin olla lapsilähtöistä.

Tutkimuksen pohjalta voin todeta, että päiväkodin toiminnassa on lapsilähtöisiä elementtejä. Etenkin kasvattajien haastattelut olivat valaisevia sen suhteen, että itse käsite rinnastettiin käytännössä lähinnä yksilöllisyyteen ja lapsilähtöisyyden muu merkitys ei ollut kasvattajille tuttu, lukuun ottamatta yhtä kasvattajaa, joka tunsi käsitteen sisällön ja merkityksen varhaiskasvatuksessa laajemmin. Lapsilähtöisyyden johdonmukainen toteuttaminen päiväkodin arjessa vaatii tutkimustulosten perusteella käsitteen laajempaa tiedostamista ja ymmärtämistä kasvattajilta. Teeman liikkeellepaneva voima voisi olla lapsilähtöisyyden sisältäminen yhtenä arvona päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lisäksi lapsilähtöisyyden merkitystä, sisältöä ja käytäntöjä voitaisiin käydä läpi yhteisesti palavereissa ja päiväkodin vasussa, jotta se tulisi tutuksi myös vanhemmille, kasvatuskumppaneille.

Päiväkodeissa voidaan päättää, miten lapset kohdataan. Aikuinen, joka todella näkee lapsen, näkee ”toisen ensimmäisenä” – ja antaa tämän ohjata tekojaan. Kun lapsi katsoo aikuista, aikuinen ei voi enää perääntyä – vastuu on hänellä. (Kalliala 2008, 275.)

Näkemyksiä lapsilähtöisyydestä. Tärkein lähtökohta opinnäytetyössäni oli tutkia ja jäsentää sitä, mitä on lapsilähtöisyys? Teoriaa ja käytännön työtä lasten parissa tekevien kasvattajien vastauksia ja näkemyksiä yhdistelemällä sain tietoa ja mielikuvaa lapsilähtöisyyden teoriasta, ihanteista ja toisaalta päiväkotimaailmasta, jonka käytäntöjä sanelevat kunnan vasu, päiväkodin vasu ja viikkosuunnitelmat sekä lähinnä aikuislähtöinen, tapa tehdä arjen työtä. Lapsilähtöisyys päiväkodissa ei haastatteluissa syntyneen mieli-

kuvan mukaan ollut kovinkaan laajasti tuttu käsitteenä ja se yhdistettiin lähinnä yksilöllisyyteen, jossa paras työkalu on lapsen henkilökohtainen vasu.

Toivon, että haastatteluni toimisi eräänlaisena herättäjänä lapsilähtöisyyden esille ottamiseen ja lopulta kasvatuksen rakentamisen kohti lapsilähtöisempää suuntaa päiväkodissa. Tutkimani teorian valossa lapsilähtöisyyden toteuttamiseksi on useita eri tapoja ja toimintamalleja. Tärkeää on kuitenkin, että kasvattajat tiedostavat lapsilähtöisyyden olemassaolon ja merkityksen sekä tutkimus herättäisin keskustelua ja tietoisuutta vaihtoehtoisesta tavasta tehdä päiväkotityötä lasten kanssa. Ennen kaikkea toivon uskoa ja luottoa lasten omiin kykyihin ja potentiaaliin olla aktiivisena vaikuttajana päiväkodin toiminnassa. Otetaan kaikissa toiminnoissa ensisijaisesti lapsi huomioon, lapsi tulee ensin ja mietitään toimintaa lapsen näkökulmasta.

Ajattelen itse, että lapsilähtöisyys on erittäin hyvä pedagoginen vaihtoehto nyky-yhteiskunnassa, jossa päiväkodin varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli ja merkitys myös yhteisöllisenä kasvattajana.

Päiväkotihoidon lapsilähtöisyydestä. Pyysin haastatteluissa ensin kasvattajia arvioimaan päiväkotihoidon lapsilähtöisyyttä yhdestä - kymmeneen ja pohtimaan sitä, miten lapsilähtöisyys ilmenee käytännön päiväkotityössä. Arvioinneissa peilautui kokeneiden kasvattajien työhistoria eri päiväkodeissa, jota sitten verrattiin nykyiseen ja samalla pohdittiin lapsilähtöisyyden olemusta päiväkodin arjessa.

Päiväkotihoidon lapsilähtöisyys yleensä sai hyvän arvosanan ja päiväkodin lapsilähtöisyys arvioitiin hiukan korkeammalle, kuin keskimäärin päiväkodeissa. Näkemykseni mukaan kasvattajien näkemykset päiväkotihoidon lapsilähtöisyydestä nivoutuivat ajatuksen pienen päiväkodin paremmista mahdollisuuksista yksilölliseen ja samalla laadukkaaseen päivähoitoon. Toiminnan suunnittelun ja toteutuksen katsottiin olevan joustavampaa ja helpompaa pienten ryhmien kanssa. Haastatteluissa korostui myös kasvattajien hyvä ammattitaito, jonka katsottiin heijastuvan positiivisesti koko toiminnan taustalla, muun muassa joustavuutena, kykyinä ja valmiutena muutoksiin tarvittaessa.

Lapsilähtöisyydessä on tärkeää muun muassa lapsen kuunteleminen ja kohtaaminen, yhteisöllisyys ja osallisuus sekä yksilöllisten tarpeiden huomioiminen. Näkemykseni mukaan lapsilähtöisyyden teemojen toteutuminen vaatii lapsen äänen esille pääsemistä,

näkemyksen huomioimista ja ajatusten arvostamista sekä lasten aktiivisen roolin mahdollistamista. Päiväkodin pedagogiikka on aikuislähtöistä ja toiminta perustuu etukäteen laadittuihin tavoitteisiin ja suunnitelmiin. Tässä yhteydessä ajattelen kuitenkin, että integroidun päiväkotiryhmän toiminnan toteuttaminen perinteisen aikuislähtöisesti on luultavasti selkeämpää ja helpompaa niin lapsille kuin kasvattajille, kuin lapsilähtöinen vaihtoehto. Tämän todentaminen vaatisi kuitenkin oman tutkimuksen.

Kasvattajien ajattelutavassa ja asenteessa päiväkotityöhön heijastui mielestäni Kinoksen kuvaama lapsikeskeisyys; aikuiskeskeisyys – lapsikeskeisyys – lapsilähtöisyys, joka hyödyntää sekä aikuis- että lapsilähtöisiä elementtejä. (Kinos 2001, 34). Päiväkodisamme vaaka on vain himpun verran enemmän aikuiskeskeisyyden puolella, joka näkemykseni mukaan korostuu päiväkodin didaktisella, opetussuunnitelma, tyypillisellä ajattelulla, jossa toimintaa ohjaa suhteellisen tarkasti opetussuunnitelma (ja toimintatuokiot), tai päiväkodissa viikkosuunnitelma, jonka aihekokonaisuudet pyritään laatimaan ympäristön, lasten elämänpiirin ja kiinnostuskohteiden mukaan kuin myös päiväkodin vasussa mainittuja arvoja mukailleen sekä varhaiskasvatuksen osa-alueena liikuntaa, leikkiä ja sosiaalisia vuorovaikutustaitoja painottaen. Lasten intressit ovat alisteisia aikuisten intresseille ja he eivät osallistu opetussuunnitelman suunnitteluun ja laadintaan. (Kinos 2001, 17 - 18.)

Toimintaympäristön merkitys lapsilähtöisessä varhaiskasvatuksessa. Kysyin kasvattajilta mitkä asiat toimintaympäristössä tukevat ja edistävät lapsilähtöisyyttä? Päiväkotia ei ole suunniteltu päiväkodiksi, vaan se on alun perin paritalo uudella pientaloalueella.

Haastatteluissa tuli pariinkin otteeseen ilmi, että vanhemmat pitivät päiväkotia kodinomaisena ja se on myös lähellä useimpien lasten omia koteja. Läheisyys, intiimiys ja mainittu kodinomaisuus korostuivatkin mielestäni kauttaaltaan päiväkodin toimintaympäristössä. Kaikki ovat lähellä toisiaan päiväkodin tarkoituksiin muokatuissa ahtaissa sisätiloissa ja pihakin on pieni, ankea ja hiekkainen. Käytännössä päiväkodin toimintoja sitoo voimakkaasti myös aikataulut, esim. ruokailuaikataulut ja päivälepoaikataulut sekä resurssipula aina välillä erilaisten tautikausien aikana.

Huolimatta rakennuksen puutteista ja pienen pihan karuudesta kasvattajat pyrkivät toiminnan suunnittelussa toteuttamaan mahdollisimman aktiivista ja lasten leikkiä sekä

hoitoa, kehitystä ja oppimista tukevaa toimintaa. Myös turvallisuustekijät, päivittäiset rutiinotoiminnot ja niiden jouheva sujuminen on mietitty kellontarkasti. Molemmissa osastoissa tehdään päivittäin ryhmiin jakamista iän tai osaamisen perusteella. Päiväkodin ulkopuolelle tehdään retkiä ja läheisen koulun jumppasali ja urheilukenttä ovat säännöllisesti päiväkodin käytössä.

Ajattelen, että päiväkodin toimintaympäristön ominaisuudet eivät anna mahdollisuuksia palvella lapsilähtöisyyttä kovinkaan syvällisesti tai laajasti, mutta kasvattajat tekevät hienoa työtä laajentaessaan fyysistä ja sosiaalista toimintaympäristöä päiväkodin porttien ulkopuolelle ja käyttäessään hyväkseen lähiympäristön antamia mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin, virikkeisiin ja toimintaan.

Kasvattajat ovat päiväkodin pienissä ryhmissä myös aina lähellä ja saatavissa. Mielestäni tämä lisää lasten kokonaisvaltaista turvallisuuden tunnetta. Kalliala kirjoittaa, että aikuisen levollinen läsnäolo vapauttaa pienen lapsen leikkimään toisten kanssa. Päiväkodissa aikuisen saatavilla olo onnistuu luontevimmin pienryhmässä. Myös ”leikkivien lasten katseleminen on hauskaa ja hyvin palkitsevaa. Se auttaa aikuisia kunnioittamaan lapsia ja iloitsemaan heidän seurastaan.” Havainnointi auttaa tekemään lasten ”katselemisesta” palkitsevaa. Lasten näkökulman osittainkin tavoittaminen lisää ratkaisevasti työn mielekkyyttä ja koituu lasten hyväksi. (Kalliala 2008, 52 - 53.)

Vuorovaikutuksen merkitys lapsilähtöisessä varhaiskasvatuksessa. Tärkeä osa toimivaa ja viihtyisää työympäristöä on hyvä ja kaikkia palveleva vuorovaikutus. Kysyinkin kasvattajilta haastatteluissa, että miten he kokevat vuorovaikutuksen tukevan lapsilähtöistä varhaiskasvatusta?

Kokemukseni perusteella kunnallisen päiväkodin kasvattajat ovat kokeneita ja ammattitaitoisia varhaiskasvattajia, jotka tietävät käytännössä mihin pyrkiä. En havainnut saattikka nähnyt siellä epäröivää kasvatuskulttuuria tai epäselviä aikuisrooleja, mihin Kalliala viittaa kuvatessaan aikuisten ja lasten yhteisöä. (Kalliala 2008, 38). Kasvattajien painottama keskinäinen ammatillinen luottamus ja avoimuus näkyivät päiväkodin vuorovaikutuksessa johdonmukaisuutena sekä toimintojen suunnitelmallisuutena ja selkeytenä.

Havaintojeni mukaan päiväkodin vuorovaikutuksen kulttuuri osastoilla on lasta kuunteleva ja kunnioittava. Myös vuorovaikutus vanhempien kanssa on säännöllistä ja toimivaa. Kasvattajat rohkaisevat, auttavat ja ohjaavat lapsia aktiivisesti päivittäisissä rutineissa ja leikeissäkin. Kasvattajat eivät vetäydy lasten parista vaan vuorovaikutuksessa korostuu huolenpidon ja turvallisuuden rakentaminen ja ylläpitäminen päiväkodin arjessa. Etenkin integroidun ryhmän vertaisvuorovaikutuksen merkitys korostuu lasten sosiaalisen itsetunnon ja yhteisöllisyyden rakentajana.

Haastatteluiden yhteydessä kasvattajat eivät tuoneet leikin merkitystä esiin päiväkodin arjessa, mutta havaintoihini perustuen myös leikki on merkittävässä roolissa päiväkodissa. Vapaa leikki on tärkeä osa lasten jokaista päivää, sillä vapaassa leikissä lapsi voi toimia täysin omaehtoisesti ja rakentaa muun muassa sosiaalista yhteisöllisyyttään. Leikille annettiinkin paljon aikaa ja sitä tuettiin eri tavoin. Havaintojen mukaan osa kasvattajista osallistui aktiivisesti lasten peleihin ja leikkeihin ja samaistuin itsekin työharjoitteluni aikana osallistuvaan ja heittäytyvään kasvattajaan.

Ajattelenkin, että enemmän lapsilähtöisempään vuorovaikutukseen vaadittaisiin päiväkodissa enemmän sekä kasvattajien mielikuvitusta ja heittäytymistä että lasten mahdollisuuksien ja potentiaalinn tunnistamista. Toiminnan ohjaus ei ole lapsilähtöisyyttä silloin, kun (aina) aikuinen laulaa ja viittoon niitä ja lapset tekevät perässä. Antaisin lasten tehdä enemmän ja opettaisin sekä lapsille itsensä esiin tuomista ja itsensä ilmaisua.

Myös kahden osaston välisen vuorovaikutuksen johdonmukaisempi yhteinen kehittäminen lapsilähtöisyyden saralla voisi tuoda uusia ulottuvuuksia pienen päiväkodin toimintaan, etenkin tiiviimpää yhteisöllisyyttä ajatellen. Päiväkodin vuorovaikutuksella rakennetaan sekä yksilöllisyyttä että yhteisöllisyyttä. Työntekijöiden keskinäisellä, positiivisella vuorovaikutuksella edesautetaan jo paljon lapsilähtöisyyden näkökulmaa.

Kehittämisehdotuksia lapsilähtöisyyteen. Kokeneiden kasvattajien näkemykset kysymykseen, miten päiväkotia voitaisiin kehittää lapsilähtöisemmäksi, nivoutuivat pieniin lapsiryhmiin, riittävään määrään kasvattajia per ryhmä, toimivaan sijaisjärjestelmään ja siihen, että lasten ryhmien ikäjako olisi tasaisempi. Mielestäni toiveet ovat realistisia ja suurissakin päiväkotiryhmissä toteutettavissa olevia asioita.

Pienet lapsiryhmät, jonka ideaali koko erään kasvattajan mukaan, olisi 15, aika lailla samanikäistä lasta ja ryhmässä neljä kasvattajaa, takaisi toiminta- ja leikkirauhan lasten ryhmässä. Se, että arjessa on aina riittävä määrä aikuisia, katsottiin turvaavan päiväkodin toiminnan myös lapsille turvallisena.

Lapsilähtöisyyden kehittämiseksi kaivattiin luovempaa ja enemmän suunnitelmista vapaata toimintaa. Suunnitelmallisuuden ja papereista toteuttamisen tilalle toivottiin spontaania arkea, jossa lapsilta kysyttäisiin heidän toiveitaan ja ajatuksiaan arjen läpiviemiseksi. Myös teemat ja projektit vilahtivat keskustelussa erään kasvattajan kanssa. Lasten omalle aloitteisuudelle ja aktiivisuudelle täytyy antaa enemmän tilaa ja mahdollisuuksia, jotta lapsilähtöisyys lähtisi laajemmin ja syvemmin liikkeelle tässä päiväkodissa.

7 POHDINTA

Opinnäytetyössäni lähdin tutkimuskysymyksiä kautta selvittämään lapsilähtöisyyden käsitettä ja käytäntöä päiväkodissa. Lapsilähtöisyys oli minulle uusi ja vieras käsite ja tavoitteeni opinnäytetyöni yhteydessä liittyi myös omaan oppimiseen varhaiskasvattajana. Tutkimuksen aihe valikoitui varhaiskasvatuksen tunnilla sen herättämän keskustelun tuloksena, ja tutkimuksen kohteena oleva päiväkotitoiminta kuin luonnostaan työharjoitteluni kautta. Opinnäytetyön tekeminen oli aiheen valinnan jälkeen järjestelmällistä aineiston järjestämistä ja työtä systemaattisen kirjoittamisen merkeissä. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa tutkimuskysymyksiin etsittiin vastauksia aiheesta käsittelevän kirjallisuuden, kunnallisen päiväkodin kuudelle kasvattajalle suunnattujen yksilöhaastattelujen kautta sekä reflektoiden omia havaintoja, keskusteluita ja kokemuksia yhdentoista viikon työharjoittelun ajalta samaisessa päiväkodissa. Toivon, että opinnäytetyön kokoamisessa vaikuttanut kiire ei näy lopputuloksessa, vaan olen saanut aikaan johdonmukaisen ja informatiivisen opinnäytetyön.

Huomioin opinnäytetyön kokoamisessa ja tuottamisessa myös eettisen näkökulman ja vaatimukset. Ennen haastatteluita sovimme haastateltavien kanssa haastattelujen anonyymiydestä ja siitä, että lopullisessa opinnäytetyössä ei mainita päiväkodin eikä kasvattajien nimiä. Kerroin haastateltaville myös, että haastattelut nauhoitetaan ja käytän keskusteluista ainoastaan tutkimusaiheen kannalta olennaiset asiat eikä niitä käytetä mihinkään muuhun tarkoitukseen. Hirsjärven ym. mukaan tutkimuksen eettisyyteen vaikuttaa myös se, että tuloksia ei yleistetä ja tutkimustuloksia ei sepitellä ja kaunistella. (Hirsjärvi ym. 2004, 28.) Olen opinnäytetyössäni pyrkinyt siihen, että asiat ja tutkimustulokset esitetään niin, miten ne ovat tutkimuksessa selvinneet sekä mahdollisimman realistisesti ja tarkasti. Oleellista eettisyyden kannalta on myös huomioida se, että raportointi ei saa olla harhaanjohtavaa tai puutteellista. (Hirsjärvi ym. 2004, 28.) Olen halunnut toimia rehellisesti ja luotettavasti sekä pyrkinyt ottamaan huomioon myös edellä mainitut tekijät opinnäytetyössäni.

Toivon, että opinnäytetyöni vastaa osaltaan myös otsikon kysymykseen: Kohtaavatko lapsilähtöisyys ja päiväkodin arki toisensa ja mitkä ovat ne rajat jotka tulevat vastaan? Ajattelen nyt, että lapsilähtöisyyden toteuttamisen perusajatus on siinä, että ideat toimintaan tulevat lapsilta ja lapset ovat suunnittelussa mukana ja toiminta suunnitellaan lasten kokemusten perusteella. Aikuinen poimii aiheen lapsen yleisen kiinnostuksen

mukaan. Näkisin, että perushoitoon käytettävä aika ei nykyisellään riitä päiväkodissa lapsilähtöiseen malliin: Siirtymätilanteisiin käytetty aika, kasvattajan motivaatio, jaksaa kasvattajayhteisö panostaa vai mennäänkö rutiinilla, sitoutuminen tiimityöskentelyyn, kasvattajan "herkkä korva", mielikuvitus, heittäytyminen, ovat vain muutamia niistä osatekijöistä, jotka vaikuttavat päiväkodin arkeen. Jossain määrin kaikissa päiväkodeissa pyritään ajattelemaan ja toimimaan lapsilähtöisesti, mutta hyvään tulokseen ei päästä ennen kuin kiire heitetään romukoppaan.

Aion toimittaa valmiin opinnäytetyön kunnallisen päiväkodin kasvattajille ja toivomukseni on, että opinnäytetyöni toimisi virikkeenä ja innoituksen lähteenä kasvattajille siten, että he tarkastelisivat omia ja päiväkodin työtapoja sekä mahdollisuuksia lapsilähtöisempään arkeen päiväkodissa. Muutos kohti lapsilähtöisempää päiväkotia voi lähteä liikkeelle pienistäkin asioista ja on tärkeää tiedostaa miten yhdessä ja yhteisöllisesti lähteä viemään eteenpäin muutosta, vaikka oikealla tavalla suunnatuilla käytännönläheisillä koulutuksilla tai kursseilla. Muun muassa liikuntaan tai musiikkiin liittyvillä koulutuksilla sekä viittomakielen tai ensiapu-kurssit ovat käytännönläheisiä ja hyödyllisiä arjen työn kannalta. Ajattelen myös, että kasvattajalla tulee olla myös innostusta, motiivia ja kiinnostusta omaan henkilökohtaiseen kasvuun ja ammatilliseen kehittämiseen. Lapsilähtöisyys päiväkodissa toteutetaan aina lapsiryhmässä, siksi kasvattajan (ammattitaito) hallita ryhmää on tärkeää kasvatustyön ja tavoitteiden onnistumisessa.

Olen pitkän ja vaihderikkaan työkokemuksen jälkeen yritysmaailmassa opiskellut nyt aikuisena uuden ammatin sosiaalisektorilla. Opiskelijan taival aikuisena on ollut antoisa, haastava ja välillä katkonainenkin työssä olon takia. Sosionomi(AMK) opintojen pääaineeni yhteisö- ja perusturvatyö vaihtui matkan varrella lapsiin ja nuoriin, hyvän työtilanteen ja oman mielenkiinnon heräämisen myötä. Koen, että persoonallisuuteni ja luonteeni sopii hyvin lasten kanssa työskentelyyn ja yhteisö- ja perusturvatyön opinnot tuovat koulutukseeni lisäarvoa ja tietoutta yhteiskunnassamme vaikuttavista sosiaalisista järjestelmistä. Mielestäni ammattikorkeakoulu -opinnot antavat hyvät valmiudet tulevaan ammattiin ja tutustuttavat työharjoitteluiden kautta käytännön työelämään. Ja toisaalta opintojen teoria harjoittaa käsitteellistä osaamista, kirjallisuuden kautta tieteellisen näkökulman käsittelyä ja reflektointia. Opinnäytetyössä kulminoituu nähdäkseni sitten opiskelussa karttunut osaaminen ja sen käyttäminen valitun aiheen rajaamisessa, tiedon keruussa, käsittelyssä ja analysoinnissa.

Lapsilähtöisyyden tutkiminen on ollut itselleni silmiä avaava ja antoisa kokemus, sillä se on laajentanut näkemystäni varhaiskasvatuksen maailmasta ja mahdollisuuksista. Perinteinen aikuinen - lapsi auktoriteetti asetelma pyörähti pääläelleen ja koin mielessäni ahaa-elämyksen lukiessani kuvauksia lapsilähtöisyyden teoriasta. Ajattelen nyt, että tulevassa työssäni lastentarhanopettajana haluaisin itse toimia lapsilähtöisessä päiväkodissa ja pyrkisin itse edistämään lapsilähtöistä näkökulmaa ja tietoisuutta varhaiskasvatuksessa.

LÄHTEET

Alasuutari, Maarit 2010. Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Puusniekka, Anna & Saaranen-Kauppinen, Anita KvaliMOTV 2013. Hakupäivä 23.10.2013: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L1.html>.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme Helena 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hujala, Eeva, Puroila, Anna-Maija, Parrila-Haapakoski, Sanna & Nivala, Veijo 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Varhaiskasvatus Oy.

Kaipio, Kalevi 2000. Päivähoitoyhteisö kasvatusyhteisönä. Teoksessa: Haapamäki, Jouko, Kaipio, Kalevi, Keskinen, Soili, Uusitalo, Ilkka. & Kuoksa, Maria 2000. Yhteisö kasvattaa: Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi. 94 – 95.

Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa. Helsinki: Gaudeamus University Press.

Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta: Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Stakes: Oppaita 63.

Kaskela, Marja & Kronqvist, Eeva-Liisa 2007. Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Stakes.

Kinos, Jarmo 2001. Lapsilähtöinen varhaiskasvatus. Teoksessa: Hujala, Eeva (toim.) Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta. Jyväskylä: Varhaiskasvatus 90 Oy, 6-7, 23, 30, 34, 38, 17 – 18.

Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Lastentarhanopettajaliitto 2003. Toimiva integraatio päiväkodin arjessa. Hakupäivä 22.11.2013: http://www.lastentarha.fi/portal/page?_pageid=535,474579&_dad=portal&_schema=PORTAL.

L 19.1.1973/36. Laki lasten päivähoitosta. Hakupäivä 30.10.2013: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>.

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Hakupäivä 30.10.2013: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Saarijärvi: Pedatieto.

Niiranen, Pirkko & Kinos, Jarmo 2001. Suomalainen lastentarha- ja päiväkotipedagogiikan jäljillä. Teoksessa: Toim. Karila, Kirsti, Kinos, Jarmo & Virtanen, Jorma. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-Kustannus. 72, 84, 73 - 74, 75.

Riska, Anja 1996. Lapsen kehityksen laadullisista ulottuvuuksista. Teoksessa: Anna lapsen leikkiä. (toimittaneet) Jantunen, Timo & Rönöberg, Paula. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 29.

Turja, Leena 2012. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Hujala, Eeva & Turja Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus. 43, 45, 53.

Uusitalo, Ilkka 2000. Kasvatus ja oppiminen päivähoidon toimintakulttuurina. Teoksessa: Haapamäki, Jouko, Kaipio, Kalevi, Keskinen, Soili, Uusitalo, Ilkka. & Kuoksa, Maria 2000. Yhteisö kasvattaa: Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi. 52, 56.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005 (2003) Toinen tarkistettu painos. Helsinki: Stakes. Oppaita 56.

LIITE

Haastattelulomake

KYSYMYKSET

Lapsilähtöisyys päiväkodissa

1. Mitä lapsilähtöisyydellä mielestäsi tarkoitetaan?
2. Kuinka lapsilähtöistä mielestäsi päiväkotihoito on asteikolla 1-10 ja miksi?
3. Miten lapsen yksilöllisyys mielestäsi otetaan huomioon päiväkodissa?
4. Miten lapsilähtöisyys mielestäsi näkyy päiväkodissa?
5. Miten tai mitkä asiat päiväkodin toimintaympäristössä (=psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen ympäristö) ovat mielestäsi tukemassa ja edistämässä lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa?
6. Miten hyvällä vuorovaikutuksella mielestäsi parannetaan lapsilähtöisyyden näkökulmaa päiväkodissa?
7. Miten päiväkotia voitaisiin mielestäsi kehittää lapsilähtöisemmäksi?
8. Koulutus lapsilähtöisyyteen:
ei
kyllä, millainen?:
9. Muuta: